
Kristína Royová

Sluha

MSEJK

1

„Syn človeka neprišiel, aby mu slúžili, ale aby slúžil. /Mat. 20, 28/

Práve keď sedliak Ondrášik potreboval pomoc najviac, a nevedel skadiaľ ju vziať, prišiel mu do domu človek nevolaný, nečakaný.

Bolo to raz v nedeľu podvečer v najtuhšej žatve. Ondrášik sedel v sade pred domom, majúc starosťami ťažkú hlavu podopretú do dlaní. Zrazu zašteká na dvore Fidél, a pred ustaraným hospodárom stojí mladý, zdravý muž, poriadne zašatený a keď sa pozdravili, hovorí, že si prišiel robotu hľadať.

Ondrášik nebol práve z tých, čo tak hneď bárskeho do práce vezmú; no, mladý človek sa mu akosi pozdal, a on veľmi potreboval robotníka. Žena ležala mu chorá. Zaťovia odbehli ho — jeden vlani, druhý na jar — do Ameriky, odvolali za sebou i ženy; zostala mu v dome len najmladšia, asi 16-ročná dcéra. Mal kraviara, ten sa škaredo pobil s chasou, ležal kdesi u matky; — a robotníka nikde nemôžeš dostať. Nuž prijal Ondrášik chasníka.¹ „Však“ — myslel — „za to nič nedám, čo ho skúsím; vezmem ho, aspoň kým Ondrej vyzdravie.“

Spravili sa, čo dostane na deň, a čo, ak bude až cez mlatbu.

Tej noci spal Ondrášik tak dobre, ako už dávno nie; a jeho žena, keď i spať nemohla, nemusela aspoň nad tým stonať, ako len ten jej starý tú robotu zdolá?!²

Všetko sa Ondrášikovcom na robotníkovi ľúbilo, len meno mal divné: volal sa Metod Ružanský. Však sa tak kedysi aj apoštol Slovákov menoval, ktorý to v Nitre býval a ľudu Božie slovo kázal; ale sedliaci svojim synom také mená nedávali, len niektorí katolíci, a Ondrášik bol evanjelik.

No ale na všetko človek privykne, aj na toho Metoda v I.-skom chotári privykli, hoci bol tu toho mena jediný. Všeobecná mienka panovala medzi ľuďmi, keď z poľa zväžali: „Ondrášik dostal dobrého robotníka!“

Ako dobrého, vedel on sám najlepšie. Nepil, nepôjde sa medzi chasu biť; nefajčil, nepodpáli stodolu. V týždni robil od rána do noci, a v nedeľu čítal. Zlého slova si od neho nepočul; vždy bol dobrej vôle. Keď Dorka niektoré jedlo pokazila a otec sa hneval — on vyhovoril, prichváľil.

Ľúbilo sa to všetko Ondrášikovi, začal si ho jednať od Všetechsvätých za sluhu.

„Dobre,“ hovorí Metod; „zostanem u vás slúžiť, ak si ma vezmete na dva roky a ak mi dovoľíte, aby som si tam hore na šope spravil bývanie.“

Divil sa sedliak, čo by to mohlo byť za bývanie.

„Uvidíte, že dobré. Čo na to vynaložím — ak sa vám bude ľúbiť a ak budete môcť upotrebiť, až preč pôjdem — môžete mi vrátiť náklad; ak nie, rozoberiem a predám.“

¹chasník — mládenec, šuhaj (pomenovanie trochu hanlivé)

²pozri slovník starších výrazov na konci knihy

Pristal Ondrášik; a keď prišli prvé daždivé dni, doviezol si Metod dosky a len dva dni strávil pri tom popri inej práci.

Keď bol hotový a zaviedol sedliaka i dcéru pozrieť, zasmial sa Ondrášik:

„Akú on bude mať izbu, peknejšiu než my! No čo v zime?“

„Spať môžem aj v studenom, a zohriať sa mi cez deň dáte.“

Z dosák, ktoré mu zostali, zbil si Metod malý stolík, kúpil si pletenú slamenú posteľ i stoličku, do rohu spravil policu i vešiak na šaty.

Mal to tu, až milá vec; najmä keď zase pozdejšie osadil okná do strechy a nimi ukazoval sa ten krásny výhľad na neďaleké hory, šire polia a lúky, a na to dakedy tak krásne, hoci už často jesennými hmlami kryté nebo.

Prví susedia Ondrášikovcov boli Petrášovci. Tí mali už 20-ročného, veľmi poriadneho i pekného syna, ale hoci boli majetní ľudia, nevedel on ani čítať ani písať — lebo bol chromý. Po dome však pomaličky sa šúchal a čo-to spravil, ale ďalej nemohol chodiť.

Petrášová mala svojho Samka najradšej z detí. Otec nebol na neho priam dobrý; hneval sa, že taký veľký syn nič v dome nepomáha, a že mu vždy bude padať na ťarchu. Keby nie materinskej lásky, bol by sa mal mladík dosť zle v rodičovskom dome, a budúcnosť ležala pred ním smutná; lebo, ako to obyčajne býva, že tí, ktorí sa nemôžu pohnúť, chceli by vykonať veľké veci vo svete — tak aj on.

Raz, ako tak sedí v nedeľu odpoľudnia pod sadom sám a sám — všetci z domu odbehli, ktorí k muzike, ktorí do krčmy alebo do poľa — nuž ako tak sedí, hlavu do dlane podopretú a myslí — zastane pred ním susedov sluha; v ruke má akúsi knihu.

Zmocnila sa mládenca smutná závišť. On je len sluha a vie čítať — a ja taký sprosták. Sotva poďakoval za priateľský pozdrav.

„Keď tak sám sedíš, je ti iste dlhý čas,“ prehovoril Metod. „Priniesol som ti knihu.“

Zrumenel Samko až pod vlasy. „Načo mne kniha, keď litierky nepoznám?“ zamračil sa.

„Odpusti mi, nevedel som,“ mierne odpovedá sluha. „No, keď je tak, ak chceš, zostanem tu a budeme si čítať spolu.“

Tak sa začala známosť nových susedov.

*

O Petrášovci plot opierala sa chalúpka žida Dávida. Býval v nej už len sám. Mal dve kozy, celý deň chodil okolo nich; a keď nemal prácu s kozami, tak preberal staré handry a kosti a čo kde bolo. Nosili mu ich gazdiné; dával im za ne cverny,³ ihly. Za mladi chodil za tým obchodom dosť a ďaleko po okolí, dnes už len pokiaľ kozy vládali.

Nik na svete ešte nevidel sa starého Dávida usmiať; inakšie bol človek dobrý a krotký. Dosť sa mu už svet naubližoval; no on všetko zniesol.

³cverna, cverny — niť, nite

Hovorilo sa, že mal kedysi za mladi i ženu, prv než prišiel bývať do Hradovej, a že mu ju ktosi vzal. No, ktovie, či to bola pravda alebo nie.

Po hornej strane pri Ondrášikovi susedil k nemalej gazdovej mrzutosti Martin Podhájsky, remeslom čižmár, ale taký opilec, že mu každý z cesty vyhol. Bývala s ním i jeho matka.

Žena, keď nemohla vydržať, išla radšej do služby; posielala deťom šaty i obuv, inakšie by boli museli v zime pomrznúť. Posielala i svokre za to, že deti opatruje, spočiatku aj mužovi kedy-tedy nejakú košeľu. No, keď on vždy všetko premrhal, omrzelo ju; prestala.

Ondrášik, keď sa mal s Podhájskym zísť, a tento bol opitý — a triezvy už ani nebýval — radšej sa mu vyhol.

Raz ho našiel Metod na mol spitého ležať v močidle, už len-len že sa nezadusil. Mal blata plné ústa, nos i uši, sotva ho vytiahol. Priam išiel tade okolo cigán; toho poprosil, aby mu pomohol.

Zaniesli nešťastného opilca k Ondrášikovcom do šopy, položili ho na slamu. Metod zohrial vody, a tak ho celého poriadne poumýval, ako — neprirovnávajúc — prasiatko, keď je už na koryte. Napred sa opilec bránil, ale pomaly vytriezvel, prestal zlorečiť; a keď ho ešte Metod ostrihal, oholil, dlhé nechty mu poodstrihoval, bol tomu sám rád.

Od tých čias mal Ondrášikov sluha veľkú moc nad úbohým opilcom; čo chcel, to s ním mohol spraviť. Rozkázal si u neho ušiť obuv, a Podhájsky musel sľúbiť, že než tie čižmy ušije, nebude piť. Ani nepil. Aby mu večer nebola dlhá chvíľa, chodil Metod za ním a čítal mu z matkiných knižiek, z Biblie a Kancionála,⁴ a z novín, ktoré nosil so sebou.

Bol už november, a sedliaci po večeroch nemali takej práce. Čítaval teda Metod aj doma gazdinej a dcére z tých novín, aj Ondrej ho rád počúval. Ondrášik veru bol rád, že si jeho sluha predpláca noviny; on vo svojom živote na také niečo nepomyslel, a bola to predsa dobrá vec. No boli to aj dobré noviny; aj z Písma si sa z nich podučil, aj, čo sa vo svete robí, dozvedel.

Chválila si nezdravá gazdiná sluhu:

„Opatruje ma, ako syn, a je to múdry človek. Naviedol môjho, aby smel sporák postaviť v kuchyni. Odkedy tam Dorka varí, je mi omnoho ľahšie, tá páľava ma trápila; a aby sa starý nehneval, že mnoho dreva pálime, sám doviezol z hôr dve fúry. Druhý sotva to spraví, čo mu rozkážeš; tento si sám nájde.“

Raz večer doniesol Podhájsky tie čižmy, priam keď si čítali. Ponúkli ho sadnúť. Nebol opitý. Odtedy nechodil Metod za ním, ale on sem; mali z toho všetci ošoh. Pred večerom, keď sa zmrklo, chodieval Metod zase k susedom. Dozvedeli sa ženy, že učí Samka Petrášovie čítať.

Raz pýtal sa, či by ho smel so sebou doviest'. „A prečo bys' nesmel?“ prisvedčila gazdiná. „Nech mu prejde čas, chudákovi.“

No tak im cez tie zimné večery čas uchádzal, milá vec. Množstvo peria napárali. Ondrej netúlal sa s chasou; Ondrášik nešiel do krčmy, strúhal radšej varešky, a Samko sa učil od neho.

Raz, ako tak sedia, rozprávala Dorka, že je starý Dávid chorý, je mu vraj tam zima; ktovie, či si má čím zakúriť. V ten večer Metod práve jednu knižku dočítal; povedal: „Dobrá noc!“ a odišiel.

⁴kancionál — spevník duchovných piesní

„Uvidíte, on pôjde k tomu židovi!“ povie Ondrej.

„Ach, však tam chodieva,“ ohlásil sa Samko; „neraz som ho videl, že mu vodu doniesol.“

„Chod', Ondrej, predsa pozriete cez okno, či je tam,“ radila Dorka, „a čo tam robí!“

Nuž Ondrej išiel. Trvalo dosť dlho, než sa vrátil.

„Videl si ho?“ zavolať Samko?

„Videl. Žid leží na posteli, a on mu predtým varil akýsi čaj, a teraz mu číta z knihy.“

„A ako mu číta? Však Dávid vie len po nemecky a po židovský čítať; povedal mi raz, keď som sa ho pýtal.“

„Ako, — neviem; po slovensky to nebolo. Ale ten starý ho tak počúva, ani oči z neho nespustí.“

„Je on divný človek, ničoho a nikoho sa neštíti,“ vzdychol si tu prítomný Podhájsky.

„Veru divný; ale dobre, že prišiel,“ prisvedčila gazdiná. „Odkedy ho máme, vždy vieme, čo a ako sa vodí deťom v Amerike; predtým sme aj mesiace nepočuli. Nikto z nás nevie písať; no on to tak všetko popíše, čo mu hovorím. Deti sú celé šťastné, že toľko o nás počujú; píšu tiež. Len keď som mu kázala, aby o sebe napísal, nechcel. „O sebe nebudem rozprávať,“ povedal mi.“

Ba tak sa tá zima minula; prišla skoro jar, ani sa ľudia nenazdali.

Raz v nedeľu stoja Ondrášik so sluhom na konci sadu, pred nimi močiar a veľký breh, porastený riedkou trávou a kríčkami.

„Počujte, gazda!“ hovorí Metod. „Toto vám tu špatí celý váš majetok, priam by ste ten breh mohli od obce kúpiť.“

„Ale ja? A načo by mi to bolo?“ zadivil sa sedliak, že jeho rozumný sluha môže také niečo hovoriť.

„Ach, nuž veď ten breh by sa dal skopať, z hlíny by bola dobrá tehla a ostatným možno zasypať tieto močiare.“

„Tehly mi netreba, rolí mám dosť; načo by mi bola tá tatra?“⁵

„Tak viete čo, kúpte ju pre mňa, však na seba, a ja si to od vás odkúpim. Mne sa tu u vás ľúbi: mám pár sto zlatých,⁶ za tie dva roky postavím si tu pomaly chalupu, budem vašim susedom.“

Zasmial sa Ondrášik zdanlivému žartu. Ale nebol to žart; Metod skutočne nedal pokoja, naklonil hospodára. Kúpil Ondrášik i predal mu breh a močiar. Spravili sa, že dokiaľ nebudú tuhé roboty, tri hodiny — a keď bude robota — dve cez deň smie on tu na svojom kopať.

No keď prešli sejby, hovorí Metod: „Viete, gazda, dva týždne alebo i tri nemáme takej práce; tak ja vám štvrť roka budem len za chovu,⁷ nechajte ma a Ondreja za tie týždne robiť okolo

⁵Tatra — vrch, výšok (obyčajne neúrodná zem na neformnom, neupravenom teréne)

⁶zlatý (zlatka) — zlatá (neskôr strieborná) minca; 60 grajciarov

⁷chova — strava (za chovu — za stravu, za jedlo)

môjho; či necháte?“

„No, nedbám; aj ja ti sám pomôžem, lebo by som veru rád videl, čo spravíš. Keď máš pár sto zlatých, to si radšej mohol niekde kúpiť izbičku.“

„Viete, to by bola len izbička, a ja budem mať dom!“ zasmial sa šuhaj. „Uvidíte, že môj Boh, v ktorého dúfam, pomôže.“

Chodili sa susedia dívať na diváky, čo robí Ondrášikov sluha.

Najal si Podhájskeho i s matkou, k tomu on a Ondrej, kedy-tedy aj Dorka, áno i sám gazda, kopali breh a zasýpali menšie močidlo, nazvážali toľko hlíny, až bol kus nielen vyrovnaný, ale i zvýšený a, čo aká záhrada, tak vyrobený.

Metod kúpil v školskej záhrade stromky-nižiačky,⁸ nasadil pekné tri rady. A napodiv: Keď prišlo leto, všetky sa mu ujali. Potom začali robiť tehlu, a keď robota ostatných odvolala, Podhájskovci robili ďalej, až dokiaľ nešli do výžinku.⁹

„Kto by nám to bol povedal, že Ondrášikov sluha nám dá taký dobrý zárobok!“ hovorila Podhájska, a pritom požeňovala mládenca, že ho sám Boh poslal. Martin vraj už nepije; už ani čo by to on nebol, taký je krotký. Veľmi želim predošlý zlý život a modlí sa k Bohu, aby mu odpustil hriechy.

⁸stromky-nižiačky — nízkokmenné ovocné stromy

⁹výžinkár — sezónny poľnohospodársky pracovník pracujúci v žatve za odmenu v naturáliách, výžinok — odmena, ktorú dostával výžinkár

2

Bolo také pekné letné odpoľudnie; ľudia povychádzali na pole obzerať úrody. Medzi tými, ktorí sa tiež strojili, bol aj gazda Petráš. Priam ako oblieka kabát, vníde do izby Metod.

Nebolo Petrášovi ľahostajné — hoci sa tak staval — že susedov sluha toľko dobrého preukazuje jeho synovi, že ho dosť dobre cez zimu naučil litery skladať i písať. Bol on pyšný sedliak, a dosť ho mrzelo, že mu syn musí zostať taký sprostý. Návšteva Metodova bola mu teda milá; vedel, že ide za synom, ale chcelo sa mu samému s ním pohovoriť. Ponúkol miesto na lavici, i sám si sadol.

„Samko príde hneď,“ ospravedľňoval syna, „kamsi vyšiel, a však vieš, že jemu to dlho trvá, než sa vráti.“

„Bude aj lepšie,“ usmial sa mladík. „Je mi milé, že som vás našiel, sused, a že jeho tu niet; prehovorme spolu rozumné slovo, ktoré mi už dávno na srdci leží.“

Zadivil sa sedliak, aké slovo má mladík k nemu.

„No tak, čo chceš?“

„Premýšľali ste už, čo bude z vášho jediného syna ďalej?“

Muž prekvapene pokrčil plecami.

„Žobrák!“ preriekol sucho. „Môžem ja za to? Všetku čiastku mu nechám; ale čo s ňou spraví? Sedliak z neho nikdy nebude.“

„To si aj ja myslím; a počul som, že si chcete zaťa vziať do domu. Dokiaľ má Samko ešte matku a vás, to ide; ale čo potom, až sa pominiete? Bude odkázaný na milosť a nemilosť ostatných, zle s ním naložia; a je to váš jediný, prvorodený syn.“

„Prečo mi to hovoríš?“ podoprel sedliak hlavu do oboch rúk. „Myslíš, že mňa to dosť netrápi, keď sa na neho pozriem? — Načo je na svete?“

„Nepýtal sa na svet!“ vážne odpovedá mladík. „Vy, sused, ako otec, najmenej máte právo tak hovoriť. Keď mu Boh dal život, istotne má pre neho na zemi nejakú prácu; no i vy ste mu ho dali, a je vašou povinnosťou, aby ste mu k nej dopomohli.“

„Ľahko tebe hovoriť, keď si zdravý; no, čo mám s ním začať ja?“

„Ak chcete niečo pre vášho syna urobiť, mal by som radu.“

„Chcem, len povedz;“ muž vzal mladíkovu ruku do svojich.

„Bývate na ceste, všetci ľudia z fílie¹ idú tadeto okolo. Pristavte mu tam k tej komore izbietku, a otvorte mu skliepok.² Môže predávať masť, múku a čo také. Chodíte často do mesta; čo treba, doveziete mu. Keď pár sto zlatých vložíte do toho, zaistíte synovi budúcnosť. Dokiaľ ste ešte

¹fília — dcérocirkev, cirkevná stanica

²skliepok — zdobnelina od podst. mena sklep

vy, môže sa s vami chovať,³ opatríte ho; zatiaľ dospeje v muža, a však nie je ináč chorý, a pekný mládenec je z neho, rada si ho i poriadna dievčina vezme, keď bude vedieť, že ju vyživí.“

„Čítať som ho už s pomocou Božou naučil,“ pokračuje mladík, medzitým čo sedliak len hlavou krúti a celý zadivený na neho hľadá. „Hovoril som so starým Dávidom o ňom; je ochotný naučiť ho rátať aj predávať, a však viete, že židovi sa nikto v obchode nevyrovná. Tak premýšľajte o tom; ide Samko, nechcem, aby vedel, čo sme hovorili, až keď sa rozhodnete. Zavediem ho trochu do hája.“

Než sa sedliak nazdal, bol už v izbe sám. Videl cez okno, ako Metod drží Samka okolo pása, a vo veselom rozhovore s ním vedie ho sadom, až mu i zmizli spred očí.

„Čo mi to on povedal — a ako hovorí, ani kniha! Kto by si také niečo pomyslel? Ba načo ten chasník na všetko príde! To je ako s tým zasypaným močiarom. Samko hovorí, že musel mnoho sveta prejsť a veľa skúsiť. — Ale má pravdu; a ja by som sám bol rád, keby z chlapa ešte niečo bolo.“

Vyhľadal si sedliak ženu, zavolať aj ju na pole. Ale málo dnes z úrod videli; lebo sa len radili a radili, a sedlička až tak omladla tou nádejou, že z jej miláčika ešte čosi bude v živote.

*

Medzitým sedeli tí dvaja, o ktorých oni spolu rozprávali, v neďalekom dubovom háji, okolo nich krčel detí, a Metod im rozprával.

Všetky deti v dedine poznali Ondrášikovie Metoda, lebo vraj deti a psy vždy vybadajú, kto je k nim dobrý, a berú sa za ním. Vykopal im za svojím brehom v potoku štvorhrannú jamu, aby sa mohli kúpať; aj hať im spravil, aby lepšie mohli chytať rýbätá. Na poli neraz pomohol malým pasákom z ťažkostí. Na jar, keď mal podvečer trochu času, narezal si vŕbových prútov, robil z nich píšťalky, z bazových konárov striekačky a pukačky,⁴ teraz zase z orechov grumble;⁵ mal toho vždy plné vrecká a delil medzi ten malý, darov žiadostivý národ. Behali za ním ako psíky, a kade išiel, či dedinou, či poľom, vždy bolo počuť: „Ujček Metod! Ujček Metod!“

Neraz, keď mu gazdiná dala na pole chleba so syrom na olovrant, rozdelil ho chudobným husiarom.

No deti mali kráľovskú radosť, keď tak, ako i dnes, mohli sa dostať k nemu, posadať si k jeho nohám a počúvať.

Vedť také rozprávky rozprávať, ako ujček Metod, nevedel nik na svete! — To bola medzi nimi všeobecná mienka.

Na neďalekej lúčinke pásli sa ovce i kravy, poprivažované o koly, a deti, sediac ticho ako peny, počúvali i teraz rozprávku.

Jeden z chlapcov našiel mladú, mŕtvu lastovičku. „Ak chcete, budem vám rozprávať voľačo o lastovičkách,“ povedal ujček Metod; a deti: „Áno, áno, o lastovičkách!“

³chovať (chovať sa) — stravovať, stravovať sa

⁴pukačka — hračka na pukanie zhotovená z dutého bazového dreva; využíva sa stlačený vzduch vytvorený jednoduchým dreveným piestom

⁵grumbľa — jednoduchý hudobný nástroj zhotovený z polovičky orechovej škrupiny; súčasťou je struna-drôtik, na ktorom sa brnká husím perom

„Tak počúvajte, ako prišli lastovičky domov.

Ďaleko, ďaleko, tam kde o Vianociach stromy kvitnú a ovocie zreje, tam, kde je toľko krásneho a takého kvietia, akého u nás nechyrovať — no i toľko hadov, že až hrôza na človeka prichádza — tam v ďalekej Afrike mali lastovičky veľké zhromaždenie a snem.

A bolo vám to krásne zhromaždenie. Všetky lastovičky sa najprv okúpali v rose, okefovali si svoje hábiky,⁶ a teraz každá z nich vyzerala ako také poriadne dievčatko: čierne vlásky hladunko učesané, čierne kabátiky ani z aksamietu, čierne očká, ružová vestička, biele náprsenky a suknička s dlhou vlečkou — ako nejaká veľká pani.

Zletovali sa na ten snem zo všetkých strán, po stách, ba i po tisícoch. Keď už boli všetky, tak začalo zhromaždenie.

Začali ho spevom a modlitbou. Kto neverí, že sa lastovičky modlia, nech sa ich opýta, a nech si to nájde v Božom slove napísané. Ja istotne viem, že sa modlia, i že poslúchajú Boha, svojho Stvoriteľa.

Nuž teda začali spevom a modlitbou. Potom, keď všetko stíchlo, oznámili im správu, že keďže je už čas, opustiť Afriku a vrátiť sa do starej vlasti, že teraz má byť porada, ktorý deň a hodinu začne odlet, a že dostanú pokyny a rady, ako sa na tej ceste správať.

Jednohlasne vyvolili najprv lastovičky starších správcov medzi sebou, a potom ich zase ticho počúvali.

Zajtra, keď ľudia budú počítat' prvého, povinné ste všetky dostaviť sa na miesto každoročnej schôdzky. Ktoré sa oneskoria, zostanú v Afrike.

Poletíme najprv krásnymi krajinami, až prídeme k veľkej vode; — tá voda sa menuje more. Hľadte sa všetky držať pohromade, tak ako vás podelia; lebo, ktorá zaostane, tá ani jedna nie je istá pred divými vtákmi. Pred tisíc lastovičkami majú i dravé vtáky strach; jednu alebo dve — pohlta.

Kým ešte poletíme krásnymi krajinami, musíte dobre počúvať na povel, a často a dlho spoločne odpočívať. A keby aké veľké množstvo múch bolo okolo vás, nesmiete sa nimi objedať, aby ste nestučneli, a neboli potom príťažké.

Pri mori budeme mať zase zhromaždenie; odovzdáme sa do Božích rúk, lebo nastane pre nás nebezpečná cesta. Nikde neuzriete ničoho, len vodu a vodu, ustať v lete nesmiete, lebo nebude si kde sadnúť.

Všetko závisí od nášho Stvoriteľa; preto len tá lastovička preletí cez more a dostane sa do nového domova, ktorá bude najlepšie poslúchať nám dané Božie zákony a najviac sa modliť. I teraz sa pomodlíme.

Nuž pomodlili sa, zaspievali; snem sa skončil.

Na druhý deň až sa tak všetko černelo na brehoch veľkej, krásnej rieky. Priletelo najskôr sto, potom tisíc lastovičiek, potom päťtisíc, potom desaťtisíc, potom stotisíc, a potom ich už bolo toľko, že by ich nikto nespočítal. Vyzeralo to ani nejaký vojenský tábor. Medzi tým zástupom preletovali šedivé lastovičky, robili poriadky — menovali vodcov. No boli tu i biele lastovičky,

⁶hábičky — šatôčky (zdrobnelina od hába, háby)

také bielučké a čistučké, že sa zdalo, akoby nikdy zemský prach na ne nepadol. Tie preletovali medzi tými podelenými plukmi a napomínali k modlitbám a poslušnosti voči svätému Stvoriteľovi, živému Bohu.

Pretože i medzi lastovičkami sú chlapci a dievčatká, nuž tí chlapci bavili sa medzi sebou, merali si krídelká, ktorý má dlhšie, ktorý bude môcť viac preletieť. Rozprávali si, že to more preletieť, to vraj nič nie je; — nevidali, more! Robili si medzi sebou známosti, pustili sa i do pasovania, aby vraj vedeli, ako bojovať s dravcami.

„Nechajte to!“ napomínala stará, šedivá vodkyňa. „Veď vy nemáte bojovať; Boh bude bojovať za vás, len prosieť Ho musíte a veriť a letieť. Keby ste s každým dravcom chceli bojovať, nikdy neprídete do cieľa.“

Tie dievčatká si zase šepkali medzi sebou, aké ktorá má šaty, ktorá má hladšie učesanú hlavičku, belšiu náprsenku a dlhšiu vlečku.

Priletela k nim biela lastovička a vraví vážne: „Na Boha myslíte a na tú d'alekú cestu; krása pred záhubou nezachráni, a ak niektorá z vás padne do toho mora, zahynie aj s tou svojou krásou.“

Pohľadali si staré lastovičky každá svojich chlapcov a dievčatá, ponaprávali obzvlášť na chlapcoch — ktorí sa celí rozucuchali — všetko, čo treba. Pomodlili sa, zaspievali a: „S Bohom, Afrika! S Bohom, Afrika!“ zaznelo z tisícich a tisícich hrdielok.

Slnce sa zatmelo od toho čierneho oblaku. Prestávali ľudia pracovať, hľadeli na ten oblak a hovorili: „Lastovičky idú domov.“

Ach, pekná to bola cesta letieť tými krásnymi krajmi, až po more, pekná už i pre nové a nové známosti, ktoré si lastovičky medzi sebou robili. Na povel vodkýň muselo sa často a dlho odpočívať, takže skoro ani jedna lastovička necítila únavu.

Zrazu uvideli v diaľke more. „Odpočívať!“ znie rozkaz. Mnohé najradšej by sa pustili hneď ďalej, ale vodcovia, že nie; treba oddych krídlam a posilu v spoločnej modlitbe.

Prezerali vodkyne celý tábor. Kto vraj má čo akú malú odreninu, alebo snáď pierka nalomené, alebo čokoľvek choré, nech to povie, zhromaždenie bude naň čakať, kým sa celkom uzdraví.

Tu niektoré vyznali, ale iné nepripisovali tomu dôležitosť. Nevidali! Odreniny — to sa na tej ceste zahojí!

Iné zase, neposlušné, keď tak mnoho múch tu bzučalo okolo, nemohli sa zdržať, a len ich hltali a hltali. Napomínanie bielych lastovičiek, že len ten — kto vie seba zaprieť a krotiť svoje žiadosti — preletí cez more, pustili jedným uchom dnu, druhým von. Ony za tých pár dní, čo tábor odpočíval na pobreží, tak stučneli a zleniveli, že, kam sadli, tam driemali; a keď nedriemali, tak len po tých muchách škúlili. Driemali aj, keď bolo zase veľké modlitebné zhromaždenie; áno, keď sa všetky modlili, ich hlas si nepočul, a i keď spievali s ostatnými, len po tých muchách túžili.

„Tak teda v mene nášho Stvoriteľa ideme ďalej!“ zaznelo táborom.

„S Bohom, Afrika! S Bohom, Afrika!“ volalo zase tisíce hrdiel. „Cez to more, cez to more ideme domov!“ a ozvena odpovedala: „domov...!“

Presvedčili sa tí chlapci, ktorí to tam pri rieke povedali: „Nevídali! more,“ že to more je veľké; a aké veľké!

Leteli dlho a nikde nič nevidíš, len vodu a vodu. Nohy i krídelká také boli ustaté! Hlavičky umdleno začali klesať, oči túžobne vyzerali, ach, vyzerali miesto odpočinku, a vodcovia vždy len velili: „Letieť, letieť!“

Tie, ktoré si na pobreží nevšímali svoje odreniny a nalomené krídelká, padali jedna po druhej do zelenej vody. Keď padla niektorá zdravá, chvíľu niesla ju voda, potom novou silou vzchopila sa zase; ale ony sa nemohli vzchopiť, tonuli a zahynuli.

Tie muchami vytučené lastovičky zaostávali po jednej najprv málo, potom viac, sila ich opúšťala. „Počkajte nás, počkajte!“ volali, prosili — márne! Rozkaz vodkýň znel: „Letieť, letieť!“ a bol to rozkaz Boží, lebo Boh každej poslušnej lastovičke vymeral a do krídeliek dal práve toľko sily, koľko potrebovala na preletenie mora; ale každou chvíľočkou tej sily ubúdalo, preto nesmela sa baviť a postávať.

Úbohé, neposlušné lastovičky! Tam na brehu nevedeli odolať telesnej žiadosti, a teraz boli priťažké do letu, a následok tej žiadosti bol, že ich telo stiahlo do mora. K tomu prišla zrazu búrka, lejak, víchor. Na stá a stá lastovičiek padalo do mora. No, ktoré boli poslušné a vedeli sa modliť, zase sa len vzchopili. Ale z tých neposlušných sa už ani jedna nevzniesla hore; pre tú svoju neposlušnosť umierali v tých strašných hĺbinách. Neuvidia nikdy svoje rodné hniezdočká; nikdy, nikdy neprídu domov!

Keď bolo s lastovičkami najhoršie, uvideli z diaľky plávať loď. Posadali si, kde ktorá mohla. Ó, to bola radosť! Námorníci na lodi sa síce z toho veľmi netešili, ale cestovatelia a deti, ktoré sa na tej lodi viezli, radovali sa z ich milého štebotania a odkazovali po nich pozdravy domov do rodného kraja. Keď si jedny na lodi odpočinuli, sadli si zase druhé, tretie, a tak sa všetkým uľavilo.

No, ešte jedna búrka s víchrom preriedila rady vtáčieho tábora. Zdalo sa lastovičkám: „Nie je možné, musíme už všetky zhynúť!“

„Nezahynieme!“ volali biele vodkyne; „len veriť a poslúchať, Boh nás posilní!“

„Zem! zem!“ zakričali vtom prvé tisíce. Zajasal celý tábor. Zobrali vtáčatka všetku poslednú silu — a okrem tých, ktoré v poslednej chvíli stratili vieru a nádej v Božiu pomoc, a tak i sila ich opustila, a ony popadali a pohynuli, temer pri samých brehoch Európy — nuž okrem týchto, všetky šťastne dosiahli zem a rozložili sa k dlhému, radostnému odpočinku.

Keď okriali, ožili, bolo zase zhromaždenie. Začalo sa s modlitbou a jasavým spevom chvály proti dobrému Stvoriteľovi, ktorý im tak predivne pomohol.

Potom zase čakala dôležitá práca a porada.

Dosiaľ leteli všetky spolu, teraz nastalo triedenie. Každá lastovička musela udať svoje rodisko.

Boli tu lastovičky anglické, francúzske, ruské, nemecké, talianske, rakúske, uhorské a medzi týmito boli aj lastovičky české a slovenské. Tak ich teda roztriedili najprv podľa krajín, potom podľa krajov, a nakoniec podľa miest a dedín.

Podakoval sa celý tábor šedivým vodkyňiam; prijal napomenutie, aby, keď ktorá príde domov, prišli s veľkým jasotom a oznamovali ľuďom leto. Pozdravili sa navzájom, a už letia, kam

ktorá v šíry svet. Ešte v lete volajú jedna na druhú:

„Vy kam?“

„Do Petrohradu, do Moskvy!“

„A vy kam?“

„Do Paríža!“

„A my do Prahy!“

„My do Viedne!“

„My do Ríma!“

„S Bohom leťte, s Bohom leťte!“

Keď sa už jedny od druhých oddelili, a — ktoré užšie spolu patrili, k sebe sa pridružili — začali sa české lastovičky so slovenskými rozprávať.

„Kam idete vy?“

„My do Viedne.“

„A kde tam bývate?“

„My sme si postavili hniezda na Votívnom kostole. To je kostol, postavený na pamiatku, keď raz chcel zlý človek zabiť cisára, nedal mu to Boh. Je pravda, neradi nás tam ľudia videli; ale my sme sa pýtali Pána Boha, či smieme, a On, že áno — nuž tak bývame. — A tieto tu až na samom vrchu Štefanskej veže. — A vy ste skadiaľ?“

„My zase bývame v Prahe na Hradčanoch, to bol kedysi hrad, kde bývali českí králi — a na Svätovítskom kostole. Neraz sme si už mysleli, že by sme tým ľuďom pomohli stavať — keď ten kostol už viac než sto rokov stavajú — aby raz boli hotoví.“

„My zase letíme do Trenčína.“

„To je kde?“

„A — na Považí.“

„A my letíme do Pešti; tam je dobre bývať, lebo pri Dunaji je všade dosť komárov.“

„Bývate snád' na Budínskom hrade?“⁷

„Ó, nie, tam nám bolo smutno.“

„A vy ste skadiaľ?“

„My sme z dedín, máme blízko k sebe; len cez všok preletíme, už sme jedna pri druhej.“

„No — tu je hranica; musíme sa rozlúčiť. Pamätajte na nás; Boh vás sprevádzaj!“

⁷Budínsky hrad — hrad v meste Budín, po maď. Buda, dnes súčasť Budapešti

„Boh vás sprevádzaj!“

Tak prišli lastovičky z Afriky cez to ďaleké more, každá do svojho kraja, do svojho mesta a dediny, áno, každá priamo až do svojho hniezdočka. Prišli aj do našej dediny, do našich domov. Prišli s veľkým jasotom. Víтали sme ich tiež radostne:

„Ach, lastovičky prišli, bude leto!“

*

„Nuž tak prišli lastovičky domov,“ — končil Metod. „No ako raz vy prídete domov? Alebo myslíte, že ste už doma, že tu na večné veky budete bývať?“

„Nebudeme,“ zamysleli sa staršie deti, „lebo musíme umrieť.“

„A kam potom?“

„Do hrobu!“ — volali jedny.

„Do neba!“ zase druhé.

„Áno, v nebi je náš domov. No myslíte, že prídete iste do neba? — Čo tie lastovičky robili na ceste?“

„Ony sa modlili, — ony poslúchali,“ ohlásil sa malý chlapček; „nejedli mnoho múch.“

„Tak hľa, vidíte, ak chcete prísť do neba, aj vy musíte poslúchať, čo Pán Boh káže, a nesmiete to robiť, čo On zakázal. — Teraz mi povedzte ten veršiček, čo som vás učil.“

„Prišiel Syn človeka, aby hľadal a spasil, čo bolo zahynulo.“

„Či viete ešte, kto je to ten „Syn človeka“?“

„Pán Ježiš Kristus!“ volali deti.

„A koho to prišiel hľadať?“

„Nás.“

„Áno, nás. On prišiel, ako som vám už povedal, umrieť na kríži za vaše a moje hriechy, a zhladáva nás. Kto v Neho verí, ten ide za Ním, ten už nemusí umrieť za svoje hriechy; on nič nepotrebuje, len — ako tie lastovičky — poslúchať. Tak Pán Ježiš dovedie ho domov do neba; a to bude veľká radosť; tam každý zaletí do svojho domčka, ako do hniezdočka.

No, ale už choďte — váš dobytok je nepokojný — a nezabudnite, ako prišli lastovičky z tej ďalekej krajiny domov, a majte ich rady, ctite si ich, že tú ďalekú cestu prekonali, lebo to sú tie poslušné lastovičky; tie neposlušné utonuli v mori a tam sú pochované.“

Rozbehli sa deti na lúku za dobytkom, mládenci zostali sami v hlbokom zamyslení.

„Počuj, Metod,“ povie zrazu Samko, „to je akási neobyčajná rozprávka. Ak je to obraz nášho odchodu do neba, to my tu u nás v Hradovej nie sme ešte ani na ceste.“

„Tak, myslíš? A prečo?“ perami mladíka preletel pekný úsmev.

„Nuž tie lastovičky začínali všetko s modlitbou, ony sa k odchodu pripravovali; a my tak žijeme, akoby sme ozaj tu na večné veky mali bývať — a predsa máme v dedine cintorín. — My nič nezačíname s modlitbou.“

„A prečo nezačínate? Nie je Boh dobrý? Nie je On hodný, aby ste Ho chválili? Nie je On všemohúci, aby ste si všetko od Neho vypýtali?“

„Je; ale my na Neho nemyslíme.“

„Samko, tie lastovičky mali snem a modlitebné zhromaždenie, prv než leteli domov. Bolo by síce slušné, aby sa celá vaša dedina zišla dohromady s tým úmyslom, odovzdať sa na modlitbe Bohu a prosiť Ho, aby vás cez to more šťastne preniesol k brehom večnej spásy. No, keď tak neučinia všetci razom, nemohli by sme začať my dvaja, nemohli by sme to urobiť hneď, teraz?“

„Hneď, a tu? To by snád' malo byť v kostole!“

„Sme i teraz v chráme, vystaval si ho Boh sám, a On je na každom mieste, nemyslíš?“

„To je pravda; no ja sa neviem modliť.“

„Chceš sa dať vtáčikom zahanbiť? Lastovičky vedia povedať svojmu Stvoriteľovi, čo potrebujú, prečo nie ty? On je ako Otec, a dobrý Otec. Poďakuj Mu za to, čo všetko ti dodnes dal; odpros Ho, že si na Neho nemyslel, a popros, aby ti od dneska pomohol tak žiť, aby si raz prišiel domov.“

Už sa hodne zvečerilo, keď sa oba priatelia vrátili.

Zamyslený Samko nevidel, akí boli rodičia veselí a k nemu dobrí; on videl pod návratím⁸ hniezdo a sem-tam preletujúce pekné vtáčatko; jemu vždy znelo v mysli:

„Tak prišli lastovičky domov.“ „Ach,“ vzdychol si z hlbín duše, „tu som ich mal každý rok a nevedel som, že mi ich posielal Pán Boh ako živé napomenutie, že i ja mám raz prísť domov a že sa mám chystať na tú cestu.“

„Čítajte Slovo Božie vo vašich domoch, nájdete Krista; On vás spasí a naučí, ako máte ísť domov, skrze svojho Ducha!“ povedal Metod, keď sa rozchádzali. On chcel poslúchnuť a čítať najprv len sebe, ved' — neznal ešte dobre Písmo. Potom, keď sa naučí, budú ho i druhí počúvať, budú!

⁸návratie — strecha (a priestor pod ňou) nad vrátami do dvora

3

Pred svojím domom sedel pod košatým orechom starý žid Dávid a drobil chudými prstami suchý chlieb pre svoje krotučké sliepočky. Mesiac svietil na šedivú, nepokrytú hlavu osamelého muža, muža, ktorý na širom svete nemal nikoho.

Je pravda, že mal i tento domček i kúsok sadu pri ňom; tento orech i lavička pod ním boli jeho majetkom, no nebola to tu jeho vlasť. On bol cudzí uprostred cudzincov, s ktorými nikdy nemohol hovoriť v svojej rodnej reči.

Zostarel v tejto dedine, ale nezvykol si v nej.

Nič ho tu neviazalo. Ľudia privykli na neho, on na ľudí; k láske to neprišlo.

Cez zimu, keď chorľavel, vedeli susedia, že je chorý; no neprišli. Veď kto by išiel k židovi! Len jeden chodil; len jeden, a chodil verne i opatroval, on sa neštítal.

Na neho musel starec myslieť vždy; myslel i teraz. Postretlo starca nad hrobom dačo nečakané; začalo mu srdce — o ktorom myslel, že je dávno pochované — začalo sa zahrievať láskou k tomu mladému cudziemu mladíkovi, a ten mladík bol kresťan.

Najprv hľadel starec na neobyčajné počínanie „cudzince“ — ktorý sa tu objavil tak znenazdania ako keď svitne nečakaný lúč svetla — s nedôverou pravého žida, ktorý medzi kresťanmi pretrpel mnoho ústrkov.

Ešte nik zo susedov nebadal rozdiel medzi sebou a Ondrášikovým sluhom — a žid ho už dávno videl.

Videl od toho okamihu, keď poprvý raz priniesol mu ten cudzí mládenec vodu zo studne a potom sa v jeho biednej kuchynke posadil a tak miho rozprával, ani čo by mal starého Dávida rád — jeho, ktorého nikto nemal rád, a i tí najbližší ho opustili. Nedôverčivo špehoval starec mladíka, či sa nepotkne, či neklesne v hriechoch, v akých všeobecne žili „kresťania“. No márne, dodnes nevidel škvrnu na jeho bezúhonnom počínaní. Nepil, nezlorečil, znal prikázanie Božie, tie židom na Sinai dané, a plnil ich deň čo deň. Žid videl, že mladý kresťan miluje Boha, a že skutočne miluje ľudí.

Dopytoval sa potajomky; no nebolo snád' na okolí suseda — či susedil s chalupou alebo roľami — ktorému by Metod nebol poslušil. — Starý hlásnik rozprával, že si v zime niesol nošku dreva z hôr a dohonili ho Ondrášikovci, viezli šúštie. Metod hneď zastavil, vzal starcovi drevo, vyložil na fúru, ponúkol mu svoje miesto na sedenie, a sám celou cestou išiel peši popri voze až po jeho chalupu.

A zase zjari, keď kopali jarek okolo Ondrášikovej role, pokopal i roľu, ktorú pri nich mala stará, neprívetivá vdova Hlinárka. Každý sa tej zlej ženy podnes bál — keď ľudom špatne vynadá; — nikto jej neurobil dobre, len tento cudzí chasník.

Neboli to veľké veci, ktoré on robil ľudom — však ani nemohol, bol len jednoduchým sluhom — no jedno bolo isté: on videl všetko, čo človeku chýbalo, a ak to bolo v jeho moci, tak mu poslušil z lásky. Ba ak to robil, akoby ináč ani nemohol.

Striehol žid, akým sluhom bude mládenec, či sa za krátky čas nepokazí. Bol tu už vyše roka, a nikdy tak verne Ondrášikovi zaťovia jeho veci neopatrovali, ako jeho sluha. Čo len mohol polepšiť, či v dome, či v hospodárstve, na všetko gazdu naviedol. Ani Eliezer nemohol byť vernejším Abrahámovi, ako on bol tomuto sprostému sedliakovi.

Žid mal Ondrášika za sprostého; on videl často, že miesto hore, ide dolu vodou — no on by ho nenapomenul. Načo — pohana! Pohrdal ním práve tak, ako sedliak židom. Videl žid, že je Metod múdrejší, ako jeho gazda, ale nikdy nepočul mladíka ináč o gazdovi hovoriť, len s úctou a s láskou.

Všetko bolo na mladíkovi čisté. Bol mladý, a i u Ondrášikov mali dcéru, u Petrášov dve. Studňa bola pred židovými oknami. Žid striehol, či neuvidí niečo takého, ako druhí mládenci robievali; — a ľudia to nazývali žartom a pochabosťou mládeže. Neraz videl stavec všetky tri dievčatá, ako im Metod vody naťahal, prívetivo sa pritom s nimi rozprával, ony usmievali sa na neho, on na ne, akoby im všetkým trom bol bratom.

Mimovoľne prirovnával ho žid k Jozefovi Egyptskému. A hoci aj Petrášovie dievky boli dosť rozpustilé, oproti nemu správali sa i ony slušne; ba boli — odkedy on chodil za Samkom — akési poriadnejšie.

Keď minulý týždeň prišiel Metod k nemu, potešil sa žid. Cítil on, že je dlžníkom, a už dávno by bol rád mladíkovi jeho lásku nejakou službou oplatil, a teraz ho tento sám prišiel prosiť o službu.

Rozprával mu, čo by asi mohlo byť z chromého Samka, ak sa ho on, Dávid, ujme, a nielen že ho naučí rátať, ale mu aj poradí, ako by mohol začať ten obchod.

Snáď nikomu na svete neurobil by to Dávid po vôli. Ale keď ho Metod žiadal, súhlasil ochotne, no povie:

„Prečo sa tak staráš o toho suseda, však ti je celkom cudzí? Čo ho nenecháš? Má rodičov, rodinu, nech sa oňho starajú.“ — Pritom striehol stavec, či nepovie Metod niečo zlé na Petrášovcov.

„Viete, sused,“ hovorí mladík: „*Milovať budeš Pána, svojho Boha, celým srdcom, a svojho blížneho, ako seba samého!* Keby som ja bol chromý, i mne by dobre padlo, keby sa dakto o mňa postaral. Rodičia majú Samka radi; no, keď oni nepremysleli podnes nič pre neho, musím to urobiť ja, mne dal Hospodin tú myšlienku a verím, padne im rada dobre.“

Ach, pre všetko musel stavec mladého kresťana obdivovať a milovať, len pre jedno by ho temer nenávidel: že mu nedal pokoj so svojím Kristom. Vždy mu o Ňom rozprával, skoro z každej kapitoly Starého zákona prišiel na Neho, a každý rozhovor končil tým:

„On vás miluje.“

Nemyslel by starý Dávid na tie rozhovory, keby mohol zabudnúť; nemyslel by ani teraz, no nemôže. Prečo si len dovolil čítať tie histórie o Ňom, ktorý vraj bol tým semenom ženy, ktoré rozmliaždi hlavu hada, bol tým semenom Abrahámovým, v ktorom majú byť požehnané všetky čelade zeme — bol vraj tým synom Dávidovým, tým Mesiášom! Jeho učenie bolo také dobré; bolo to učenie lásky, vkrádalo sa do starcovho srdca, utrápeného krivdou, ako olej liečiaci rany.

Dodnes, keby bol znal Kristovo učenie, bol by sa Dávid studeno zasmial: Ved' z tých, ktorí

okolo neho žili a menovali sa kresťanmi podľa toho Krista, ani jeden nežil podľa Jeho učenia. Zlorečili, krivoprisahali, bili sa, neodpúšťali; — pritom chodili do kostolov, ale nič tak nerobili, ako sa im kázalo.

Boli v dedine dva kostoly, dvoje vyznania: katolíci i evanjelici. Nenávideli jeden druhého, potupovali vieru a učenie toho druhého, a pritom vraj verili a klaňali sa Tomu, ktorý kázal lásku a milosrdenstvo. Ó, zasmial by sa stavec šeredne, keby bol k nemu prišiel jeden z nich a ponúkal mu Kristovo učenie; bol by ho porovnal so životom vyznavačov. No, ten dobrý, cudzí mladík žil, skutočne žil, ako Kristus kázal; on toho Krista miloval a poslúchal, on to mohol. No, keď on mohol, prečo nie tí ostatní? Prečo bol medzi ním a tými ostatnými taký rozdiel?

Postál stavec v myšlienkach; nemal mu kto dať odpoveď na otázky.

„Dobrý večer!“ zaznelo vtom neďaleko. Pred ním stojí ten, na ktorého dnes už tak mnoho myslel, ale dočkať sa ho nemohol.

„Už som si netrúfal, že vás budem môcť navštíviť.“

„Veru aj ja som myslel, že už neprídeš.“

Starcovým vráskovitým obličajom preletela žiara radosti. Keď človek dlho nikoho nemal a potom kohosi začne ľúbiť, býva to veľmi hlboký a silný cit.

„Sadni si!“ pomkol sa ochotne muž na lavičke. „Čakám, s čím prídeš; ako si pochodil u Petrášov?“

Metod si sadol a rozprával.

„Neviem, neviem,“ krútil žid nedôverčivo hlavou, „či si on ináč nerozmyslí.“

„Dúfam v to najlepšie; modlil som sa i teraz, aby sa tá vec zdarila, a verím, že budem vyslyšaný.“

Tak rozprávali sa chvíľu, a stavec sám robil plány, ako by si asi Petrášovci mohli začať. Srdce starého obchodníka sa v ňom rozohrievalo.

„Sused,“ povie zrazu Metod, „prečo, keď ste vy vedeli, aké príhodné je toto miesto, nezačali ste si obchod sám? Prečo ste sa trápili s tými handrami?“

Mládenec vzal starcove ruky do svojich a hľadá mu prívetivo do tváři, pokrytej náhle hlbokým zármutkom.

„Načo, načo by bol býval mne obchod? Kto by sa bol o ostatné postaral? Som na svete sám, ako strom na púšti. Čosi robiť, akosi žiť som sa musel, umrel by som bol bez práce v zármutku a opustenosti; no tak som robil, čo sa dalo. Lež načo mi to spomínaš?“

Stavec skoro surovo vytrhol ruky a zakryl si nimi tvár, oprel lakte o kolená.

Chvíľu sedí tak schúlený a celý premožený bolesťou rozpomienky; mladík hľadá na neho s netajenou účasťou a sústrasťou, potom zrazu objíma starca a pritúli si tú starú, šedivú hlavu k svojej mladej hrudi. A starca neprivilul už dávno nikto; on už dávno nepocítil, aká je to slasť, byť objímaný. Raz kedysi, keď ešte bol mladý, znal on, oj — znal — ako taký prejav lásky

blaží. Potom, keď to pominulo, navždy pominulo, keď náruživý, ale márne vystieral náruč do prázdna, keď túžbou temer zamieralo mu srdce — márne, márne, tak dlho to srdce umrťovalo, až myslel, že z neho každý ľudský cit vypudil, že je ono už ako skala. A teraz sa dokázalo, že nebolo, že bolo len ľadom. Ľad roztavil sa, keď prišlo slnce.

Striasol sa muž v náručí mladíka, ako keď víchor zalomcuje starým stromom; prudké zavzlykanie vyrvalo sa mu z hrude — prvé po rokoch, dlhých rokoch skanuli slzy po zvráskavenom líci.

Mládenec netíšil mužov plač, on oprel mladú hlavu o šedivú starcovu, oči mu zvlhli, a keďže sklesnuté ruky nekryli už tvár plačúceho, zotieral mu slzy z líc i z očí.

„Nechaj,“ prerývano hovorí starec; „prečo si robíš nepríjemnosti so starým židom? Každý si ma oškliví; prečo ma nenecháš?“

„Preto, že vás mám rád, sused môj milý.“

„Prečo by si ma mal rád?“ znovu rozplakal sa starec. „Mňa dávno nikto nemal rád — raz kedysi moja matka: — potom som myslel, že ona, ale to bol klam.“

„Čo bol klam?“

„Pusti ma,“ vymaňoval sa muž, „a nepýtaj sa.“

Mladík pustil.

„Verte, sused, bolo by vám ľahšie, keby ste dakomu povedali, čo vás už roky tlačí. Ja som cudzí, vyzradiť vás nemám komu; ak mi dôverujete, zverte sa mne. Mám vás rád a budem s vami cítiť.“

„Nedbám,“ vzpriamril sa žid — z vyhasnutého oka vyšľahol plameň — „mnoho si mi dobrého urobil aj teraz, že si sa starého muža neštítal. Si dobrý, svet je zlý; snád' ťa zavarujem od nešťastia, budeš opatrnejší, ako ja, nedáš si ublížiť.“

Keď sa na mňa pozrieš, na moju zhrbenú postavu, do zvráskavenej, starej tvári a do poloslepých očí, snád' bys' ani neveril, že i ja som bol raz mladý, pekný, ako v hore strom, tak ako ty dnes,“ začal starec; oprel vychudnutú postavu o strom, zadržal mladíkovu ruku v svojich vetých rukách.

„Mal som pekný obchod po rodičoch, hoci nebol som bohatý, ale veril som, že až mi Boh mojich otcov požehná, budem sa vzmáhať. No, bol som ja predsa veľkým boháčom; mal som ženu, ako len ten kvet na Libanone a dieťa — ach dieťa! — ani Mojžiš nemohol byť krásnejší, keď sa faraónova dcéra zľutovala nad jeho krásou. Keď si spomeniem na to šťastie, na tú vtedajšiu blaženosť, viem, že ani Adam v raji nebol šťastnejší; — ach, a to všetko pominulo.“

Ako ti to povedať? Ja som býval mnoho z domu, ten nešťastný obchod ma preč ťahal, a nevedel som, že aj druhý mal oči.

Raz idem domov, plný radosti a nádeje; prídem — dom prázdny.“

Starec vnišiel si rukou do vlasov. „Prišiel druhý, vzal mi poklad očí i skvost srdca. Ešte keby to

bol býval gój,¹ ale vlastný, vlastný...!

Zúfal som si, behal ako šialený, súdil sa — všetko márne. Musel som dať lístok prepustenia, a zákon prisúdil jej i dieťa. On bol vyšší ako ja, bol v úrade pri stolici; mňa, biedneho žida, všade odpravili, nikde nebolo spravodlivosti, ani u Boha. Im vodilo sa, ako sami chceli, kým neodišli. Potom zmizli z Uhorska² a ja som sa nikdy viac nedozvedel, kde je moje dieťa, čo sa stalo s ním.

Ach, Metod, keď na to myslím, pýtal by som sa, ako Jób, kde je Boh, že by som išiel až pred Neho, a tam by som predniesol svoju žalobu. On jedine zná, čo sa stalo z mojej dcéry Estery a čo sa stalo s ňou, so ženou. Opustila ma, zradila; ale ja len nemôžem veriť, že na nej bola vina. Bola veľmi mladá, keď sme sa zobrali; on bol pekný človek, veľký pán, naviedol ju. Keby sa bola chcela naspäť vrátiť, všetko by som jej odpustil, bol by som ju prijal — ó, ako rád — ! Ale ma k nej nepustili, a jej snád' povedali o mne, že budem ukrutný, zlý; ona sa bála, uverila, a tak bolo všetko, všetko stratené.

Utiel som z toho mesta, zakopal seba i svoj zármutok tu v tomto kraji. Čakal som, že už v zime príde smrť, že ma vyslobodí z tohto súženia a že si svoju bolesť vezmem do hrobu. — A ty si ma prinútil, aby som rozprával, a teraz znovu ožilo, aj strata, aj túžba, bolesť — všetko. Čo máš z toho?“

„Mnoho, drahý starče! Viem, za čo sa mám modliť; — a príde raz chvíľa, keď to nebudete ľutovať, že ste sa mi zdôverili.“

Mladík vstal, žid mimovoľne tiež; vnišli do malej chalúčky.

Tam, keď starec zažal svetlo, zbadal mladík prázdne nádoby; vzal a priniesol čerstvú vodu. Nato popravil³ chudobné mužovo lôžko — tak ako mu ho v chorobe poprával — potom prisadol k nemu na lavicu k stolu, otvoril veľkú, starú knihu a dal sa čítať.

Žid pokrýl svoje šediny čiapočkou — i on položil si klobúk na mladú hlavu, aby ho neurážal, keď židia považujú za neúctu oproti Slovu Božiemu, keď ho muž číta s nepokrytou hlavou.

Dnes — hoci čítali 53. kapitolu Izaiáša, a mladík uprostred čítania rozprával, o kom je tu reč — dnes starec neprotirečil, a ticho, vážne sa rozišli.

¹gój — židovské pomenovanie (i nadávka) pre Neizraelitu, najmä pre kresťana

²Uhorsko (uhorský) — bývalý štátny útvar, súčasť Rakúska-Uhorska, do ktorého až do 28. 10. 1918 patrilo aj Slovensko

³popraviť (postel') — ustlať, postlať

4

Uteká neraz týždeň za týždňom, mesiac za mesiacom, ani človek nevie, kam sa tie dni minuli. Tak bolo i u Ondrášikov. Mali oni síce mnoho roboty, ale ani jedno leto tak ľahko ju neporobili, ako toho roku.

„Snád' to bolo tým“ — myslela gazdiná — „že začíname Slovom Božím a modlitbou, a že tak aj končíme.“

Ona sama bola už natoľko zdravá, že mohla variť; nemusela Dorka vystať z poľnej práce. Len jej už ráno všetko ponosili, Metod, Ondrej i ona, či drevo, či vodu — všetko jej opatrili, čo mohli, a keď boli bližšie, ktorý-ten dobehol sa podívať, či jej niečo netreba. Nikdy ešte Ondrášikovej tak dobre nebolo na svete.

Muž býval predtým neraz zlý, tvrdý — i ona bola tvrdej hlavy. On, keď sa napil — hoci nebol opilcom — robil po dome zle, ona sa vadila; — potom niekedy aj týždeň spolu nehovorili.

Povydávali dcéry — zaťovia nechceli poslúchať; hospodárstvo išlo všelijak; viac upadalo, ako sa zveľaďovalo. Dnes to sedliacka cítila, že nebolo na celom dome Božie požehnanie. Ved' oni sa ani nemodlili čo rok zdĺže, okrem keď išli k svätej spovedi, len už ráno každý, keď vstával, niečo zašomral, — aj pri tom nič nemyslel.

Nevďační boli, zlí, celkom od Boha odpadnutí; ako ich mal požehnávať?

Uznala žena, že sa musí vrátiť k Bohu, a vrátila sa aj srdcom. Cítila, že keď kto na svete, tak ona potrebovala Spasiteľa. Otvorila svoje srdce Božiemu Synovi Pánu Ježišovi Kristovi a On ju prijal.

Keď raz tak s mužom večer sami sedeli, priznala sa mu a prosila ho, aby jej odpustil, že nebola takou dobrou ženou, akou mala byť, že už chce, keď ju Boh ešte raz vrátil životu, lepšie žiť po Božej vôli a lepšie robiť svojim domácim.

Zahanbil sa Ondrášik, slzy mu vnišli do očí.

„Nuž, odpusťme si,“ hovorí; „lepšou si ty mne bola ženou, ako ja tebe mužom. Ale Metod má pravdu; nemôžeme tak ísť až po smrť, lebo potom čo? — Musíme zastať a začať ináč.“

„Veru sme my žili Bohu naprotiveň.“

„Ešte som nikomu nepovedal, tebe poviem — keď toho chasníka vidím, ako on žije, a pomyslím, ako som ja žil ešte za mládenca a aj podnes, vždy sa musím hanbiť. Mali sme to Slovo Božie, ale nečítali sme ho ako je rok dlhý. Nuž a povedzme, žili sme horšie, ako tá nemá tvár. Tá žerie, spí, robí — žerie, spí, robí — ale aspoň nehreší. Aj my sme spali, robili, jedli, pritom pili, zllorečili, preklínali aj Boha aj ľudí, a tak sme aj tie naše deti vychovali. Už sa nečudujem, že sa kam-ktoré rozbehlo — malú doma mali dobrotu.“

Tak rozprávali si muž so ženou. A bolo to v ten istý večer — raz v katolícky sviatok — keď zase v sade rozprávali spolu Samko Petrášovie a Dorka. On sedel na lavičke, ktorú bol Metod spravil pre gazdinú, ona stála opretá o starú hrušku a počúvala, ako jej rozprával tú peknú poviestku o lastovičkách, ako ony prišli domov. A pritom jej hovoril, že aj on je už na tej ceste, že začína a končí každý deň modlitbou, a že sa už chráni prestupovať Božie príkazy. Pritom jej

rozprával, že tatíčko mu otvoria sklep,¹ že to, čo pristavujú, bude bývanie pre neho.

Tešila sa dievčina úprimne. Už od detinstva bývalo jej Samka ľúto, a neraz pozdejšie myslela, čo len z neho bude. No vtedy, pravda, on cele nič nemohol chodiť; teraz už chodil, hoci pomaličky, a inakšie bol z neho švárný mládenec. Nebude on len tak naprázdno posedávať pred domom alebo v sade. Vedela síce Dorka od jeho sestier už dávno, čo to stavajú, ale spravila sa, že nezná, aby mu radosť nepokazila.

Prišiel k tomu Ondrej, priam keď Samko zase tie lastovičky spomínal; — on to už od neho bol kedysi počul. Dali sa rozvažovať, žeby to bolo pekne i slušná vec, aby tak išli spolu, ako tie lastovičky, aby spolu mali také modlitebné zhromaždenie.

„Viete,“ hovorí Dorka, „keď každý deň v živote je kúsok tej cesty domov; každý deň by sa tak mal začať. Tie lastovičky vždy, prv než kus leteli, modlili sa a spievali.“

Keď potom zvečera zišla sa u Ondrášikov rodina k večeri, a po večeri kázal gazda Metodovi, aby čítal z Biblie, pozrela Dorka na Ondreja, tento na ňu, pozrela na rodičov, a v duši vznikla jej otázka: „Tuším aj oni chcú ísť s tými lastovičkami?!“

Medzitým čo okolitý svet ďalej v hriechoch spal, začala sa Ondrášikova rodina a ich susedia budiť. Duch Svätý otváral im oči i Písmo, začali hľadať Boha a poznávať seba, svoje hriechy; no začali poznávať i Krista, a vybrali sa s tými lastovičkami domov. Len — škoda — nie všetci.

Tej jesene slivky veľmi zarodili v tom kraji. Tak ich viselo krásnych na stromoch, až sa pod nimi haluze lámali.

„Vieš čo?“ hovorí raz dopoludnia Petráš synovi. „Vypýtam si na obecnom dome povolenie na várku; napálime slivovicu. Odkúpim aj od druhých, podám o licenciu,² môžeš predávať slivovicu; a aj takto, keď len ľudom pripomenieš, skorej do sklepu prídu.“

Pichli tie slová šuhaja; nepovedal nič otcovi. No, keď otec odišiel do stodoly; vybral sa za Metodom. Našiel ho kopať na jeho grunte. Neďaleko kopali aj Podhájskovci.

„Vitaj, Samko! Čo ideš?“

„A — len tak, musím ti čosi povedať.“

Privítali sa kamaráti a Samko rozpráva, čo mu otec hovoril.

Osmutnela Metodova tvár. Blesk hnevu, aký u neho Samko nikdy nevidel, vyšľahol mu z očí.

„To hľa je diabla myšlienka. Samko, čo by si povedal, keby ti otec kázal, aby si vzal túto motyku a zabil hen suseda Podhájskeho?“

„Ale, Metod, čo mi to hovoríš? Také niečo by mi otec nikdy nekázal,“ naľakal sa šuhaj; „a ja by som to nikdy, nikdy neurobil.“

„Ó, urobíš, len si otvor krčmu, tajnú či verejnú. Vieš, aký bol Podhájsky strašný opilec, ako ho to zničilo aj na tele, a že bol už ako zver. Dnes Božia milosť učinila pri ňom premenu, aj on je medzi tými lastovičkami, ktoré letia domov. Vidíš, že sa ani — okrem k nám a k vám — nikam

¹sklep — obchod s rôznym — zmiešaným tovarom

²licencia — úradné povolenie, oprávnenie vykonávať nejakú činnosť

neodváži, aby ho nepotiahlo do krčmy; je ešte veľmi slabý proti pokušeniu. Vieš to iste, že keď vy začnete so slivovicou, a on to bude mať na očiach tu v najbližšej blízkosti, že, keď ten smrad bude mu udierať o nos, že odolá? On príde k vám kúpiť si múku alebo soľ; bude mať ten najlepší úmysel, nedať sa zviať k hriechu, príde ako tá ovečka, keby sama vnišla do jatky — a tvoj otec ponúkne, dá podnet, alebo ty sám mu pripomenieš z priateľstva, on okúsi, jeho žalúdok začne sa búriť, zobudí sa v ňom žiadosť, neodolá, vypije, najprv len jeden kalíšok, no zajtra už dva. Potom, akoby mu ohňa nalial, musí piť, piť — a stane sa z neho zase opilec, horší než bol; stane sa z neho zver. Svetlo Božie v ňom umrie, telo onemocnie, zoslabne, a on skoná dakde ako zver. Bol tou lastovičkou, ktorá išla domov — ale nedoletel, uhynul, a kto mu bude príčina? Ty, Samko, ty.“

„Prestaň, Metod!“ chytil sa šuhaj za hlavu. „Ja nebudem príčina, ja nie, ani jemu, ani nikomu druhému, radšej sa dám sám zabiť.“

Odišiel Samko. Metod skormútený kopal ďalej.

Toho dňa bolo u Petrášov celé peklo. Tak pekne mal to už sedliak premyslené ako bude tŕžiť, ako sa jeho syn bude vzmáhať. Veď z čoho židia bohatli, ak nie z toho nápoja? A teraz syn nechcel ani počuť. Skôr by si tú skalu uhnul, ako jeho. Taký bol bledý, ani stena, a celý sa triasol pred otcovým zúrením — ale popustiť nikam.

Veľa zlých slov mu otec nahovoril, čo mu slina na jazyk priniesla. Vyhodil mu na oči, že je žobrák, že čo sa ho už nachoval za tie roky, že ďalej žobráka chovať nebude, ale, ak neposlúchne, môže vraj ísť po pýtaní.

Zranili otcove slová synovu dušu až na smrť, ako len ľudské slová raniť môžu.

Prišla k tej hádke matka, dala sa jedného i druhého prosiť; ukrotila by snád' muža, ale syna premôcť a prehovoriť nemohla, ten tu sedel ako skala. No tak i ona nahnevala sa na neho veľmi.

Vnišli do izby obe sestry aj snúbenec staršej, ktorý aj s kamarátom prišiel na návštevu; boli z druhej dediny. Dali sa Petráša v jeho predsavzatí utvrdzovať, Samka vysmievať. „Ak on nechce,“ hovorí budúci zať, „len vy to, tatíčko, vykonajte, ja vďačne nechám tak svoje remeslo. Nemusí to priam byť sklep, otvorte krčmu a jatku na baraninu — takej tu i tak niet — a prepustíte to nám, ešte vám aj pár sto zlatých do toho vložím, a môžete nám to zariadiť z Evkinej čiastky, čo ste nám sľúbili dať. Zostaneme pekne pohromade. A Samko nech zas pod sadom vylihuje, ako dosiaľ.“

Najprv boli tie reči len žartom — chcel budúci zať len švagra prinútiť — ale, ako to niekedy býva, zaľúbilo sa mu to skutočne. Zaľúbilo sa Evke, že nebude musieť k svokre od mamičky, lebo bolo už na tom, že sa zať sem neprižení. Ktorá matka nebola by rada, že aj dcéru vydá, aj si ju bude smieť podržať? Zasllepila táto vec i matkine oči.

Spomenul si Petráš, že by mohol pekne majetok pohromade ostať, nemusel by ho trhať, keď dcéru vyplatí.

Do večera bola vec vybavená.

„No, čo,“ pýta sa pred odchodom švagor Samka — i keď len naoko — „urobíš to tomu otcovi po vôli, či musím ja prísť?“

„Povedali ste, že som žobrák,“ hovorí šuhaj, a hlas sa mu zatriasol bolesťou srdca. „Je to

pravda; som chromý na obe nohy, ale radšej by som volil ochromieť ešte aj na obe ruky a ísť po pýtaní, ako by som sa živil takou pekelnou robotou. No, ešte ani ty nie si tu, a Boh je všemohúci. On vám to iste prekazí, aby ste nemohli presadiť svoju vôľu.“

„Uvidíme, môj milý prorok!“ zasmiali sa oba mládenci a odišli.

*

Na druhý deň prišiel Petráš za Metodom; — kopali zase i Podhájskovci a na zbývajúcom ešte trávničku, posiatom kde-tu kríčkami, pásol starý Dávid svoje kozy.

Petráša prešiel hnev, ľutoval, že synovi ublížil bez príčiny, chcel sa vymstíť na tom, o kom myslel, že je príčinou Samkovho vzdoru. Znal on Metodovo zmýšľanie o pití. Vedel, že odviezol už nielen Podhájskeho, ale aj Ondrášika, a jeho sluhu, aj Samka, a pokúsil sa i jeho samého odvieť od pitia opojných nápojov; hovoril, že je to nielen škoda, ale špata a hriech.

Celú noc nemohol Petráš spať. Odvolať nechcel svoje slovo, že Samka z domu vyženie, ak nepristane na jeho vôľu; — a vyhnáť ho, proti tomu vzpierala sa nielen sedliacka pýcha — veď čo by ľudia povedali — ale i srdce.

Včera necítil v hneve, že ho má, dnes áno. „Mohol som bez všetkého byť,“ myslel rozhorčene, „keby nie Ondrášikovo sluhu. No, veď ja tomu dám!“

Idúc celou cestou rozhorčoval sa sedliak, a keď prišiel na pole, keď videl, ako radostne kope si na svojej roličke ten, ktorý takéto peklo zapríčinil v ich dome, rozbúrila sa v ňom hnev nadobro.

„Čos' to tomu môjmu synovi do hlavy vsadil?“ začal, sotva sa pozdravili. „Príde to sem, kadejaký tulák, ani nevieš, odkiaľ, a bude nám robiť hriechy a roztržky v dome. Čo je teba do toho, že ja chcem mať krčmu; čo mi vedieš syna k neposlušnosti?“

Počul žid krik, obzrie sa, vstane, pristúpi bližšie a hľadá, hľadá na mladého kresťana. Vždy bol zvedavý, ako by sa tento zachoval, keby mu ktosi ublížil; teraz mal príležitosť.

Vedel žid najlepšie, koľko dobrodenia mládenec tomu mužovi preukázal. Naučil mu syna čítať, písať, i všetko, čo vedel; priviedol jeho, starého Dávida na to, aby ho naučil aj rátať, aj obchod viesť. Čo mohol, ako sused, vždy im dobre spravil; a tento teraz za to platil hotovým. Jedno horšie, špatnejšie slovo za druhým sypalo sa z mužových úst.

V ustrnutí pozrel žid na tvár tupeného. Stál voľno narovnaný, opieral sa o rýľ a hľadel tak pokojne do zeme, ako čo by sa tie slová jeho ani netýkali. Starca začínala prechádzať zlosť. Najradšej priskočil by k mužovi a vynadal by mu — škaredo by mu vynadal! No, nedalo sa.

Konečne pozrel Petráš strmo na Metoda, oči sa im stretli — a muž zamĺkol.

„Tak, už ste všetko povedali, na čo vás diabol naviedol?“ mierne, skoro veselo hovorí mladík. „On mi to bol v tejto doline dlžen; divil som sa, že tak dlho nechal ma na pokoji. Skoro by som sa už bol bál, že neslúžim dobre Kristu Ježišovi. No, teraz je už dobre. Teda to, čo vám diabol diktoval, ste už povedali; a teraz hovorte vy, sused Petráš, sami za seba, čo máte akú krivdu. Čo som vám alebo vášmu synovi urobil?“

Žid radostne mädlil si ruky, požehnával v duchu mladíka. Podhájsky tiež odhodil motyku a stál neďaleko temer ohromený, úžasom neznajúc, čo si má o Petrášovi myslieť.

„Tak, čo vlastne máte proti mne?“

Smelá a mierna otázka zarazila muža; no zbadal sa a znovu chcel prísť do kriku. Slová viazli mu v hrdle, tak že vysvetlenie, prečo sa hnevá, vypadlo už omnoho miernejšie.

„Samko nechce,“ končil sedliak, obrátiac sa k židovi, „lebo že by hen Podhájsky potom chodil k nám, a že by zas bol taký, ako býval; ako čo by musel človek tak strebať,³ a nemohol si mierne vypiť. A však Podhájsky k nám prísť nemusí — ba nesmie!“

Posledné slová vyriekol sedliak ako s opovrhnutím. Zatriaslo to strnulým Podhájskym.

„Neboj sa, Petráš,“ pristúpil bližšie, „ja ti do tvojho domu, keď si z neho čertovu pascu spravíš — do ktorej budete ľudí lapať, aby ste ich donaha vyzliekli a zabili — aj bez tvojho zákazu nepôjdem; ani cez tvoj prah nevčkroím, keby si ma i prosil. Ale nikdy, nikdy — to si pamätaj — nezabudnem tvojmu synovi, že mal toľko milosrdenstva so mnou, že ma chcel chrániť, aby som do večnej záhuby neprišiel. Aj tú stopu budem požehnávať, kade chodí.“

Nedovravel, hodil sa na zem v horkom plači. Plače, div mu srdce neutrhne, že je už taký opovrhnutý — každý môže pred ním dvere zavrieť, môže do neho kopnúť. Petráš vidí ho plakať, a stojí tu, ani čo by si ho obaril.

„Tak, sused, či vám je to taká veľká krivda,“ ohlási sa vtom Podhájska, „že máte také dobré dieťa; a je vám to krivda, že ho snád' Metod tomu naučil, neďávať sa na zahynutie človeka? Mala som len jedného syna; bol mi dobrým synom, kým nezačal po krčmách chodiť. Potom, viete, aký som s ním mala kríž; neraz ste ma sám obránili a ukryli, neraz jeho ženu. Dnes, keď sa dobrý Boh zmiloval a poslal nám sem človeka dobrého, aby ho zachránil, vy tomu človeku zlorečíte, vy ho tupíte? Pozrite na môjho syna, počujte jeho nárek, a ak máte srdce z kameňa, tak len otvorte krčmu; a keď Samko nechce ľudí zbíjať, vyžeňte si vaše dobré dieťa. Ale pamätajte na slová biednej matere, ktorej syna krčmári skazili; spomeňte si, že hovorí Sväté písmo: *Beda tomu, kto napája svojho blížneho, aby sa díval na jeho nahotu!* Kliatba Božia vás istotne zastihne.“

„Neplač, synku,“ pristúpila Podhájska k synovi, „Pán Boh ti pomôže. Si ešte mladý, ešte nie je všetko stratené, keď len On sa už na nás nehnevá. Neplač; pod', budeme d'alej kopat'!“

Syn poslúchol, vstal; vzali svoje motyky a kopali. I Metod vzal rýľ a odkrojil ním pekný kúsok zeme. Čo pozostalo Petrášovi, ako odísť? Vedel on dobre, že čo teraz urobil, zle urobil, že ho tí ľudia tam všetci zahanbili — ale priznať sa k tomu nechcel.

Išiel na obecný dom, pýtať povolenie, ale nedostal várku. „Nič nerobí,“ myslel si, „spravím sa s niektorým druhým, vypálime spolu.“

Našiel dost' skoro kamaráta, a pálili. Na tisíce krásnych slivák, stvorených Bohom na jedenie, išlo do kotlov i pripravili z nich ľudia jed, aby ním trávili ľudí.

Ak chceš mať kúsok jedu pre myši, ktoré ti v dome všetko kynožia, musíš mať povolenie od lekára, notára i slúžneho;⁴ ale keď chceš ľudí tráviť, len zaplať várku a licenciu, a bude ti povolené — a mnohý lekár bude len rád, dostane aspoň viac pacientov.

Nuž tak je to na svete.

³strebať — hltavo piť (jesť)

⁴slúžny — vyšší politický úradník v býv. Uhorsku

5

Prišla zima. Boli fašiangy. U Petrášov robili chýrne prípravy na svadbu. Matka mala plné ruky práce, otec plnú hlavu mrzutosti. Evka plné srdce radosti a nádeje. So Samkom od jesene nik nehovorieval, akoby ho tu ani nebolo; sotva mu za pozdrav d'akovali. Len najmladšia sestra sa potajomky s ním rozprávala.

Mala ona svoju žalosť. Pýtal ju ten, koho chcela; ale rodičom sa neľúbil, a teraz sa už išiel ženiť — a — bral si druhú. Zostala dievčina opustená, tiahlo ju to k opustenému, odstrčenému bratovi. Neraz prišla za ním do komory, kde teraz najviac býval.

Naučil sa od Ondrášika robiť varechy; tak strúhal pilno. Čo zarobil, dával matke na soľ a svetlo.

Chodil ešte ďalej k starému Dávidovi. „Len sa uč,“ povedal tento; „budeš ty mať ešte raz sklep, zide sa ti.“ Každý večer býval zase u Ondrášikov, a tam zabúdal, že je na svete sám; bolo mu tu v tomto dome vždy ako v raji.

Poznávali tu pravdy Božie lepšie. Rozumeli, aká to radosť horela v srdci Panny Márie, keď ústa spievali: „*Moja duša zvelebuje Pána a môj duch plesá nad Bohom, mojím spasiteľom.*“ Zrodil sa Kristus v ich srdciach. Po prvý raz v živote slávil toho roku opravdivé Vianoce, Božie narodenie.

So zimou vrátila sa Podhájskemu žena. Prosil ju v liste; prišla, prišla predsa. Ani nevedel, ako jej má miesto ofúkať, taký bol rád. Ona len plakala a ani pochopiť to nevedela, že by mohlo pre ženu také šťastie ešte na zemi jestvovať.

Muža našla poriadneho, akým nikdy nebýval — lebo, keď sa za neho vydala, bol už opilec — svokru dobrú, deti milé, zdravé, celý dom čistý, komoru na zimu zásobenú.

Vyrobili Podhájski na chlebk. Aj ona doniesla pár zlatých zo služby. Radostne vyplatila, čo kde aké dlhy ešte mali. Pokúpila šaty svokre, mužovi, deťom; sama bola dobre zašatená. Nakúpila do kuchyne riadu. Ach, tak to tu milo teraz vyzeralo!

A, čo bolo najhlavnejšie, prišla so srdcom hladným. Ak kto, tak ona rada počúvala Slovo Božie; a ktorých dobehla — ktorých predbehla. Ó, veď jej tak ľahko bolo uveriť v Boha a milovať Jeho Syna, Ježiša Krista, ktorý v jej živote urobil takú veľkú premenu. A keď raz zakúsila tú Božiu lásku v srdci, nemlčala o nej. Mala rodinu, bývalé priateľky, bratancov; v nedeľu bola ich malá izbietka hneď plná, a Metod im musel čítať. Volali mladíka potom aj do druhých domov na návštevu.

„Metod, tie lastovičky začínajú sa tuším zletovať!“ povedal raz Samko. „Ty si hovoril tam v háji, že celá naša dedina mala by mať modlitebné zhromaždenie, a že my máme začať; — ešte aj k tomu príde.“

„Sotva, Samko. „*Tesná je brána a úzka cesta, ktorá vedie do života, a málo je tých, ktorí ju nachádzajú.*“ No to nič nerobí, ukážeme ľuďom cestu: a keby nikto nešiel za Pánom Ježišom, On hovorí: „*Ty pod' za mnou!*“ My pôjdeme za Ním, pravda?“

„Áno, Metod, za Ním a raz s Ním!“

*

V týždni vozili teraz Ondrášikovci drevo na Metodovu chalupu; s jarou mala začať stavba. Čo bolo možné, všetko si chystal, aby bolo potom hotové.

Breh bol už skopaný. Tehly mal nadostač, i kamenia na základy. Škridlicu na strechu tiež vozili, keď bol čas, a skladali ju u Ondrášikov.

Z hôr navozili aj tenkú guľatinu, a keď mal čas, robil si z nej koly; chcel vraj celý malý pozemok ohradiť.

No naraz dostali Ondrášikovci nečakane smutnú správu. Písala dcéra Anna, že jej muža tak veľmi oči bolia, že mu lekár nariadil, ak nechce oslepnúť, aby zaraz išiel domov; tak že sa hneď musia vydať na cestu, len čo on príde z nemocnice. Bola to smutná zvesť; netak ťažko by ju inokedy niesli. Dnes, keď sa už vedeli modliť, povedali len: „Poručené Bohu; vložíme to do Božích rúk, keď to na nás dopustil, musíme nieť.“

V tomto týždni, keď u Petrášov chystali veselie — a volali pre slušnosť aj Ondrášikovcov — v tom týždni došiel chorý zať aj dcéra, po ceste tiež chorá. Nemohla Dorka Evke ísť za družicu; mali v dome práce dosť a dosť. Keby Metod nie, ani by neporobili, ani by sa neporadili.

Divila sa dcéra Anna, kto to rodičom tak pomáha. Rozprávala i Dorka i matka, áno i sám otec, akého sluhu poslal im Boh do domu. Čudoval sa nad tým i Jozef, jej muž, len hovorí: „Taký sa mi jeho hlas zdá akýsi známy, akoby som ho už kdesi bol počul hovoriť.“

„Ktovie, či ste sa aj niekde nezišli; však my nikto nevieme, skadiaľ prišiel. On o sebe nikdy nerozpráva; ale z toho, čo rozpráva, vieme, že musel vidieť mnoho sveta.“

*

A zase bola nedeľa. Starý Dávid sedel pri teplých kachliach a rozmýšľal. Hoci mal okno i dvere zavreté, počul predsa muziku i výskanie od Petrášov; tam bola svadba. Odbavovali ju preto v nedeľu, lebo cigán na všetky strany mal nasľubované, nedostali by v utorok muziku, sotva ju nadnes a zajtra dostali.

Zrazu ticho otvorila sa dvere a vedľa žida sadol si Metod.

„Ale, vitaj!“ potešil sa starec. „Ideš predsa? No, ako je tam u vás?“

„Chvála Bohu, lepšie. Doktor povedal, že do jari môže mladý sedliak ozdraviť, a sedlička však je už hore od rána, len je ešte slabá.“

„Ale, Metod — keď som tak sedel bez roboty — no tak som myslel, čo bude s tebou. Keď Ondrášik má už deti doma a ozdravejú, nebude aj sluhu aj kraviara potrebovať.“

„To nie, traja dosť porobia,“ hovorí zamyslene mladík; „budem tam už len do jari. No, však vlastne mňa už u nich ani netreba, mohol by som hneď odísť, keby nebolo tej rozočatej chalupy a ešte jednej veci.“

Starca akoby si bodol.

„Preč? A kam preč?“ sputuje sa trúchlivo. „Čo by sme my robili bez teba? Všetci — oni ostatní — ale starý Dávid! Čo by si ten počal bez teba?“

„Máte ma radi?“ zovrel šuhaj starca do náručia tak, ako vtedy raz, keď mu o svojom nešťastí rozprával.

„Nepýtaj sa, ani keby si mi vlastnou krvou bol, nemohlo by ťa moje srdce viac milovať!“

V izbičke stíchlo.

„Pamätáte sa, čo som vám raz v jeseni sľúbil?“

„Že mi budeš čosi rozprávať? — Ó, pamätám!“ prikývol starec. „Dávno na to čakám.“

„Nuž, chcel som vám rozprávať, prečo vás mám rád.“

„Mňa?“ užasol žid. „Ja som myslel, že keď máš rád všetkých ľudí — a keď ti to Kristus káže.“

„Áno, preto, keď mi to Pán Ježiš káže, On, ktorý povedal: „*Spasenie je zo židov.*“ Mám vás rád nielen ako človeka, ale ako žida. Obzvlášť ako žida, lebo žid to bol, ktorému najviac dlhujem.“

„Čo nepovieš!?“ užasol starec. „No, rozprávaj!“

„Žil som ja dlhé roky bez Boha, bez Krista na svete. Neznal som, že mám nesmrteľnú dušu, ani kam prídem po smrti. Žil som tak, ako i vy všetci tu; a žid to bol, ktorý mi prvý ukázal pravdu, ukázal Krista. On naučil ma milovať Syna Božieho; on žil na zemi, ako Enoch, chodil stále s Bohom a dnes ho už ľudia nevidia, lebo ho vzal Boh.“

Raz ste sa divili, kde som sa naučil po hebrejsky. Teraz vám poviem, že on ma to naučil. On tak ten svoj úbohý národ miloval, že som si ja jednak kvôli nemu, jednak že môj Pán na zemi bol židom, zamiloval tento večne požehnaný no na čas zlorečený ľud, ktorý i dnes milujem.“

„Ty hovoríš,“ pozdvihol starec sklonenú hlavu, „že on bol žid, a naučil ťa znáť i milovať Krista!?“

„Áno, on bol žid zo židov — bol židovským misionárom; žil preto, aby zvestoval svojmu ľudu, že Mesiáš už prišiel a vykúpil svoj ľud od ich hriechov — že žil, umrel, vstal z mŕtvych, a že zase príde.“

„Tak on nebol žid,“ stiahol starec čelo; „bol kresťan.“

„Patril ku Kristu a Jeho cirkvi, ale pôvodom bol žid, a až *vykúpení Hospodinovi navrátia sa*, tu i on príde, aby s Kristom kraľoval. Doprevadí Mesiáša do môjho i vášho Jeruzalema.“

Bol to veľmi šťastný človek; mal len jeden zármutok, len jednu túžbu, ktorá sa mu nemohla splniť. Ťažko mu bolo zomierať pre ten zármutok, a ja som bol taký šťastný, že som mu ho smel sňať. Vzal som na seba isté posolstvo a sľúbil som mu, že to, čo on chcel vykonať, ale nemohol, zastavený smrťou — vykonám ja, i keby ma to život stálo. On mi veril, a sláva Pánu, ja som ho nesklamal, ani nesklamem.“

„A aké to bolo posolstvo?“ hlboko zaujatý spytuje sa starec — pritom hľadá zadivene na svojho mladého priateľa. Ved' tento vraví dnes, ako inokedy nevravieva — ani čo by to nebol Ondrášikov sluha, ktorý vyrástol medzi sprostými sedliakmi a patriaci k nim.

„Aké to bolo posolstvo, pýtate sa? Mal on dakoho veľmi drahého, ktorého veľmi miloval, hoci

ho nikdy nevidel, ktorému chcel, ale nemohol priniesť zvesť spasenia — lebo ho nemohol nájsť.“

„A ty si ho našiel?“

„Áno, ja som ho našiel a —“

V tej chvíli zablesklo sa divné svetlo izbičkou a strašný zvuk divokého výkriku preletel sem. Oba mužovia vyskočili.

„Tam sa čosi stalo“ ukázal žid naproti.

„Áno, horí vnútri; — s Bohom, musím sa ponáhl'at.“

„Kam? do toho ohňa?“

„Áno, oni sú iste všetci spití — a je tam Samko.“

„Nechod'!“ zaúpel žid; no márne, mladík už vytrhol ruku z jeho ruky a stratil sa v tme.

Ach, stalo sa u Petrášov dačo strašného. Jeden z opitých družbov, ktorí všelijaké pestvá vystrájali a slivovicu s cukrom varili, niesol na veľkej polievkovej mise zapálenú slivovicu; chcel ju predložiť pred novomanželov na stôl, nohy sa mu pošmykli, potkol sa a vylial horiaci obsah na ženícha i po stole. Za okamih horelo už rúcho úbohého ako fakľa, horel obrus nadol. Hostia poskákali; strhol sa strašný krik. Jedni utekali ku dverám, druhí skákali von oknom. Ženích, kričiaci na ratu, vyskočil od bolesti i zúfalstva na stôl, z neho dolu, váľal sa po zemi, mysliac, že tak oheň na sebe zahasí. Mladú nevestu, ktorá sa na neho chcela hodiť a vlastnými rukami oheň hasiť, sotva udržali družice. Daktorí dali sa liať vodu po stoloch, aby oheň udusili, no jeden zo spitých host'ov vylial pol fľaše slivovice, v domnení, že to voda, a teraz ešte len vybuchol oheň, akoby si vystrelil. Bolo to v tom okamihu, keď si Metod prerazil cestu dovnútra — v ruke niesol starú mokrá halenu, a hodil sa i s ňou na úbohého horiaceho. Zabalil ho celého a udusil tak v okamihu desný plameň. No, bol zvrchovaný čas, bo celá izba stála už v ohni. Kusy plameňa lietali od jedného konca po druhý, ľudia s krikom utekali pred ním. Dusivý dym a smrad uberal dych. Len s ťažkosťou stačilo všetko utiecť.

Nevestu vyniesli omdletú, a ženícha vyniesol Metod. Tam vonku dal ho mužom. Sám sa vrátil ešte raz doprostred toho spustošenia. Priskočil k oknám, zavrel ich, strhol horiace záclony, pošliapal po nich — plamene šľahali okolo neho — len-len sa chytiť. Napriek tomu stačil ešte schytiť dve veľké, plné fľaše slivovice a tretiu do poly naplnenú zo stola, vyskočiť s tým von a zaplesknúť dvere.

„Kam s tou vodou!?“ zakríkol pritom Petráša i starých svatov, nesúcich plné putne a džbery¹ — „to voda nezahasí. Kým slivovica horí, musíte ju nechať vyhorieť; potom haste! Povedali ste, že sa budete v nej kúpať, a teraz sa pri nej i zahrejete. Nech mi toto nedá Boh vytrhnúť, a plameň fľaše zasiahne a rozhodí, hrôza aj len pomyslieť, čo by sa bolo stalo!“

Ach, bola to strašná chvíľa a strašná svadba. Snád' ani jeden z hostí nedostal sa bez úrazu domov, všetci temer podriapali, pokazili na sebe šaty. A ženích! Úbohý ženích! Hrozné bolo sa na neho podívať, tak bol popálený. Ešte veľké šťastie, že plamene nemohli vyšľahnúť.

Čo bolo v izbe, síce všetko pohorelo alebo sa pokazilo, ale aspoň dom zostal. Nebol by zostal

¹džber — väčšia okrúhla nádoba z dreva

— tvrdili všetci — i ženích iste by bol zhorel, nebyť Ondrášikovie sluhu. Dlho sa na tú svadbu ľudia strojili, no ešte dlhšie ju budú pamätať.

Minulý týždeň povedala Petráška susedom: „Takí sú u Ondrášikov svätí, a majú plný dom choroby. Čo to na nich Boh dopúšťa?“ Teraz i oni mali dom plný choroby a nemohli povedať, že by ju bol Boh na nich poslal. Zavolali si diabla — opilstvo — za host'a, varili jeho polievku — no bola veľmi horúca.

Ach, bolo vám to s tým mladým zaťom trápenie! Vo dne i v noci len kričal od veľkých bolestí. Všetličo mu robili, aj čo lekár kázal, aj čo nekázal. Nuž tak, čo by bol lekár dobre spravil, to baby pokazili.

„Prosím vás, gazda,“ povie na tretí deň Metod „prepustite ma na niekoľko dní. Bol som u Petrášov; ten mladý iste umrie, ak s ním nebudú ináč zaobchodiť — alebo sa zblázni. Pôjdem ho opatrovať.“

„Chod', synku, ty ho iste lepšie opatríš; však ja za teba vďačne porobím, keby si ho len mohol zachrániť. Škoda mladému životu tak skazu vziať.“

Metod išiel. Netak sa mu u Petrášov všetci potešili, keď povedal, na čo prichádza; najviac lekár, na ktorého práve natrafil. Videl lekár, že má do činenia s rozumným a šikovným mladíkom. Zakázal rodine, že nič nesmú robiť, len čo im Ružanský dovolí. Od tej hodiny bolo lepšie.

Pocítil chorý, že sa ho akési iné ruky dotýkajú a že nielen hľadajú, ale aj nachádzajú úľavu pre neho.

No z tých pár dní, ktoré mal Metod u Petrášov stráviť, boli týždne. Petráška sama pre Boha prišla prosiť k Ondrášikovcom, aby im svojho sluhu len nechali, že im zaplatia nádenníka.

Nuž nechali, ale bez nádenníka. Vedeli, že Metod z lásky k blížnemu deň a noc chorého opatruje, aj oni chceli byť účastní tej lásky. Okrem toho Ondrášikov zať už neležal; oči začali dostávať farbu, hlava ho prestávala bolieť. Bol rád, že už môže čo-to robiť.

Túžieval Samko po tom, aby Metod mohol byť v ich dome a aby aj u nich začínali deň tak ako tie lastovičky, spoločne modlitbou. Nuž splnila sa mu tá túžba; i Metod bol u nich, i začínali s lastovičkami; — ale za akú cenu!

6

No prešla zima, zavítala jar, ale bola i ona ako taký pekný vták; letí, letí, spieva, oblaží¹ srdce, a než sa nazdáš — uletela. Spravila ľúbezná jar miesto takému horúcemu letu, ako bolo to, keď pred dvoma rokmi prišiel po prvý raz Metod Ružanský do Ondrášikov domu.

Raz odpoľudnia stál mladý Ondrášik — tak ho susedia podľa ženy volali, hoci sa on menoval Rášo — pred domom.

Bol už zdravý, hľadel smerom ta, kde prv, než on do Ameriky odišiel, stával škaredý kopec. Kopca nebolo; a miesto neho uprostred mladého, pekného sadu, obohnáný živým plotom, stojí dom nevelký, ale taký úhľadný a pekný, že mu v celej dedine páru nenájdeš. Okná pekné, veľké, sem obrátený bol dvorom a bránou, k dedine viedli do neho dvere ako do sklepu.

„Kto by si len také niečo bol pomyslel?“ rozmýšľal mladý muž. „Tu sme to mali pred nami a nekúpili sme, ležalo ladom a skladom — a on ako prišiel ku krásnej chalupe! — Nikto v dedine takú dôkladnú a takú lacnú nemá. Ba keby som ja len vedel, na koho ma on vždy upomína, tvár tak nie, ale hlas; — musel som už takého človeka raz vidieť — len kde?“

Neobdivoval len mladý Rášo ten dom; všetci v dedine ho obdivovali.

Ešte sa len jar otvárala, začala sa stavba. Zavolať si k nej Metod obecných murárov. Stavbu riadil sám, ako taký skúsený murár. Každý kúsok miesta musel byť upotrebený. Strechu dal robiť ináč viazanú, ako tu viazali; takže na povale porobil komory, ako také izby, a dolu mal všetko na bývanie. A hoci stavali všetko len zo surového materiálu, no tak pevno a pekne, že bolo ako z vypáleného.

Deň čo deň chodili ľudia na diváky a ne jeden hlavou pokrútil a hovoril: „Veru aj ja si to tak spravím!“

Býval Metod celý čas u Ondrášikov, neslúžil už viac u nich, platil si na stravu. Majstrov a robotníkov mu chovala Podhájska, nechcel tú veľkú robotu dopriať Ondrášikovia ženám, keď mali veľké hospodárstvo.

No mali sa ľudia i čomu inému diviť.

Neotvorili Petrášovci krčmu, ani už neotvorila, ale ani sklep. Po prvé stála ich mnoho tá strašná svadba, po druhé dlhotrvajúca zaťova choroba, po tretie museli prednú izbu celú hobl'ovať a obnovovať. Boli radi, že to, čo na krčmu chystali, mohli použiť na bývanie. Veď v izbe bolo treba tlo,² okná i dvere nové. Zvedeli susedia, spravil sa — vraj — Metod s Petrášom, že v svojom dome postaví nielen sebe bývanie, ale aj Samkovi, aj sklep. Nuž aj spravil, a dva týždne tam už sklep zariad'ovali, na druhý týždeň mal byť otvorený.

Starý Dávid akoby bol omladol, tak pri tom všetkom vychodil, poradil, ani o vlastného syna nemohol by sa lepšie postarať. Divili sa ľudia aj tomu, že je ten žid ako vymenený. Predtým okrem pozdravu „áno“ a „nie“, slova si od neho nedostal, a taký býval vždy zamračený. Dnes sa už aj porozprával, a takú mal tvár jasnú, akoby omladol, hoci bol už biely ako holub.

¹oblažiť — obšťať

²tlo — povala, strop

„Mnoho robí to,“ hovorili ženy, „predtým chodil vždy ošúchaný, špinavý, a teraz máva čistú košeľu aj šaty. Ba že sa to chce tej Podhájskej, žida opierať! Tá tiež všetko spraví, aj izbu mu nedávno bielila, aj perie presýpala; kúpil si nové povlaky. V izbe tiež už má poriadnejšie.“ Tak ohovárali ženy a dodali: „Ba, čo je to, že kto len s tým Ondrášikovie sluhom má do činenia, každý sa premení, len on zostáva vždy rovnaký. Uvidíme, aký bude, až začne v tom dome bývať. Snáď mu Ondrášikovie aj dcéru dajú, keď si ho tak vážili.“

„Ó, aj Petráš by mu dal, keby chcel; no on sa okolo žiadnej nemá.“

No, vyzradila mladá Rášová, že sa Metod prihovárať za Samka Petráša u Ondrášikov, aby mu dali Dorku. „Hoci je aj chromý, ale ináč zdravý; keď si začne obchod, pri Božom požehnaní ľahko ženu vyživí. Obaja — vraj — „majú Boha radi, a pôjdu spolu po tej ceste, ktorá vedie k večnej sláve.“ Toľko povedal on, ostatné si Samko dopovedal sám, a s Dorkou však už iste boli zhovorení. Nemyslela si Dorka, keď pomáhala ten kopec kopat', že tam ona raz bude bývať.

„Divné, je to na tom svete!“ čudovali sa ženy.

A mali pravdu.

7

A zase bol prekrásny letný večer. Svit mesiačika tekutým striebrom polieval dedinu, sady, bujne zakvitnuté lúky i háje. Dakoľko lúčov padalo i na chalúpku starého Dávida; osvietili lavičku i na nej sediaceho starca. Bol sviatočne oblečený, a akási vážna, sviatočná nálada spočívala mu na tvári.

Myslel a čudoval sa sám sebe. Prečo mal dnes takú radosť? Čo ho to tak tešilo, že konečne otvoril Samko Petráš svoj obchod, a že on mu pri tom mohol pomôcť? Nemohol stavec pochopiť seba, kde sa v ňom vzala tá láska k ľuďom, však predtým jakživ nemiloval cudzích ľudí, necítil s nimi; ich žiaľ ho nebolel, ich radosť netešila. A dnes by sa bol skoro rozplakal radosťou, keď Dorka Ondrášikovie prišla k nemu tam v sklepe, a taká naradovaná, ako bola, hovorí:

„Nech vám Pán Ježiš zaplatí všetko, čo ste Samkovi urobili dobrého.“

A jeho to tak tešilo, že sa títo dvaja mladí ľudia majú radi, že sú dobrí, že budú spolu šťastní, a že aj on smel im k tomu dopomôcť.

Ďakoval mu i Samko i Metod — a to bolo starému srdcu tak dobre.

„Žil som dodnes nadarmo na svete,“ myslel stavec, „žil som sebe; až teraz, keď som začal dobre robiť ľuďom, vidím, čo je povinnosť človeka na svete, a prečo Boh káže milovať blízkeho, ako seba samého. V tom je šťastie. Žili okolo mňa ľudia, aj sa trápili, bol by som im vedel poradiť, pomôcť; — neurobil som — nemalo ma čo tešiť.“

Videl som, že mnou pohrdajú; no začo by boli starého Dávida milovali? Nikomu som neublížil; mnoho si na tom srdce zakladalo, že je Dávid lepší človek, ako tí, medzi ktorými žije; — ale nebol. Za čo ma mal kto milovať?

„Syn človeka neprišiel, aby mu slúžili, ale aby slúžil,“ povedal Kristus. Ó, Adonai, nezavrhuj ma za to, keď poviem: môj Kristus! Nemôžem si pomôcť, som hriešny človek, Jeruzalema niet, chrámu niet, truhly zmluvy niet, obetí niet, a bez krvipreliačia niet odpustenia vín. Ja musím mať baránka. Uveril som, že Ježiš Kristus je ten Tvoj Baránok. Ak je to hriech a zrada na Tebe, Bože Jákobov, tak ma hneď zabi; ak nie je, ó tak nech tá krv Krista Ježiša očistí ma od mojej viny. Kladiem ruky na tohto Baránka za mňa zabitého. „*My všetci sme zblúdili ako ovce; každý z nás sme sa obrátili na svoju vlastnú cestu a Hospodin uvalil na neho nepravosť všetkých nás. Mučili ho, a on ponižujúc sa znášal dobrovoľne a neotvoril svoje ústa; vedený bol ako baránok na zabitie a zanevrel ako ovca, ktorá zanevrie pred tými, ktorí ju ostrihajú a neotvoril svoje ústa,*“ Tak išiel na smrť môj Mesiáš, môj Immanuel, „*aby bol dlhoveký, a to, čo sa ľúbi Hospodinovi, zdarilo sa v jeho ruke.*“

Vzpieral som sa, no už nemôžem; verím, že žije, že vstal z hrobu, že žije u Teba, ba žije tu, v srdci starého Dávida.“

Stavec pritisol si obe ruky na srdce, a taký jas polial mu starý obličaj, že vyzeral, ako jeden z tých starcov spred Božieho trónu.

„Modlieval som sa ako Dávid: „*Otvor moje oči, aby som videl divy z tvojho zákona!*“ Bože otcov mojich, Abraháma, Izáka a Jáкова, Ty si ma počul, osvietil si mi svoje slovo.

Vzpieral som sa, nerozumel, nechcel rozumieť; ale už nemôžem, nechcem sa vzpievať ako Saul. Uveril som, že Ježiš Nazaretský je Kristus, je Mesiáš, je Tvoj Syn, a že si Ho dal aj mne.“

Zamíkol starec, len jeho pery sa hýbali; čo ešte vrazil, zostalo medzi ním a jeho Bohom skryté. Z očí k nebu uprených kanuli bohaté slzy zármutku nad zemskými stratami. Boli to slzy dieťaťa, ktoré si našlo otca a on sa nehneval, nehrozil, netrestal — ale odpúšťal; lebo miloval — a to večne.

V tej tíšine piatkového večera vydal sa i starec Dávid s tými lastovičkami na púť domov. V dvanástej hodine smutného, opusteného života vzkriesil Boh jeho dušu a vložil mu do srdca svetlo nehasnúceho, večného života: Ježiša, Spasiteľa hriešnikov.

Sedel starec už asi hodinu, a tak bol pohrúžený do blažených, Boha oslavujúcich myšlienok, že ani nepočul kroky, nevidel toho, koho predtým túžobne čakal, a za koho sa jeho šťastná duša i teraz bez slova modlila. Zato videl mládenec jeho, a dlhú chvíľu nemohol odtrhnúť pohľad od starcovej zanietenej tváre.

No strhol sa kdesi prostred dediny krik; premeriaval tam nejaký opilec cestu a hneval sa, že bola priúzka — vytrhol starca z myšlienok. Obrátil hlavu; videl, že nie je sám, a čo nevidieť sedeli spolu na lavičke. I dozvedel sa Metod, že chce a môže starec dnes jemu povedať s Rút, babičkou Dávidovou: „*Tvoj Boh — môj Boh.*“

„Sláva Hospodinovi!“ zvolal mladík, keď sa dlho, dlho rozprávali i vzdali česť živému Bohu za milosť, akú učinil starcovi. „Sláva Hospodinovi! Jeho sľuby sú večná pravda; dúfal som v Neho, a On ma nesklamal.“

„Teba?“ podivil sa starec.

„Áno, mňa! Dnes, drahý starče, keď Kristus je už tvojím, môžem a smiem ti konečne povedať, že nikdy by ma táto dedina nebola videla, keby nie teba. Nediv sa mi, neskamenej; za tebou som prišiel, kvôli tebe. Hovoril si mi predtým, že som ťa dovedol k Mesiášovi, ako Filip Natanaela. Filip išiel Natanaela hľadať, i ja som teba hľadal; a mnoho ma to stálo, než som vypátral, kde žiješ.“

„Ale mňa že si hľadal, mňa — prv, než sme sa zišli? Prečo?“

„Prečo hľadal Filip Natanaela? Len aby ho priviedol k Ježišovi.“

„No on Natanaela znal, ale ty?“ Starec kľčovite držal mladíkovu ruku.

„Ja som znal zase dakoho, o ktorého živote si ty nič nemohol ani tušiť a ktorý teba miloval až do poslednej hodiny.“

Rozprával som ti raz, že mňa rodený žid priviedol k poznaniu pravdy. Tento môj dobrodinca, ktorému časne i večne všetko dlhujem, menoval sa Rúben Sokolov. Bol synom bohatého ruského žida Sokolova, a jeho matka bola to ako Mojžiš krásne dieťa, ktoré ty podnes želieš — tvoja dcéra Ester.“

„Metod!“ skríkol starec; vzchopil sa a klesol naspäť. Búrku citov na jeho tvári kto opíše? „Metod, a ty si ju znal, moju dcéru, moje dieťa? Videl si ju — vieš iste, že to bola ona?“

„Viem, starče; videl som ju síce len na podobizniach, i ako nevestu, i krátko pred jej smrťou.“

„Smrťou? Teda umrela — nežije?“

„Umrela, ale žije, žiť bude večne. Umrela s modlitbou na perách za teba, a vzala od svojho syna sľub, že keď ťa ona nemohla listovne vypátrať, že on osobne pôjde ťa hľadať, až dokončí svoju prípravu v školách.“

„Teda vedela o mne?“ v bolestnom úžase krútil stavec hlavou.

„Vedela od matky všetko a milovala ťa vraj veľmi; vstúpila túto lásku i svojmu synovi.“

„A moja žena?“ zaúpel stavec.

„Tvoja žena bola skutočne viac oklamaná ako vinná. Ľutovala hneď svoje previnenie, chcela sa vrátiť; nedali jej. Povedali, ako sa ty hneváš. Keď prišiel lístok prepustenia, uverila im a vydala sa za toho, kto ju oklamal, ale nikdy viac nebola šťastná a zomrela pred svadbou svojej dcéry, ktorá hneď nato odišla do Kanady.“

Tam stala sa najprv Sokolovovi, potom jej, tá milosť, že našli Mesiáša a smeli k nemu priviesť aj svojho syna. Mnoho vynaložili na jeho výchovu, a mali len jednu túžbu, aby on zase niesol spasenie svojmu národu.

Nuž tá túžba sa im splnila. Otec aspoň počul ešte syna kázať, zomrel krátko zatým, keď som ja prišiel k poznaniu svojho Spasiteľa, a stal som sa priateľom tvojho vnuka. Ja som mu bol všetko povinný; no i on mňa mal rád, tak ako len on znal milovať!

Pretože som bol Slováč, tak sa mi zdôveril, že mu snád' v Uhrách žije starý otec, ktorého sľúbil matke vyhľadať. Kedykoľvek sme sa spolu modlili, vždy sme sa modlili zaňho i za možnosť, dostať sa k nemu.

Raz vystrojil ma do Pennsylvánie; vedeli sme, že je tam mnoho Slovákov a dúfali sme, že sa tam niečo dozviem od mojich krajanov. A bolo to riadením Božím, že po mnohom pátraní dal sa mi Pán skutočne stretnúť s mladým Rášom. Bolo to hneď, ako on prišiel z domu. Od neho som sa dozvedel o starom Dávidovi, ktorého vraj žena odbehla. Potom sme pátrali listovne a zvedeli sme všetko. Ó, ako sa Rúben tešil, koľko prosil Boha, aby mu dal zachrániť dedovu dušu, to sa nedá povedať!

Ale Pán života i smrti ináč usúdil. Rúben veľmi preťažený prácou v kráľovstve Božom, nemohol sa hneď vymaniť. Pán mu dal vidieť veľké výsledky, mnohí ľudia v neho skladali nádeje; — a potom prišla choroba, prechladnutie — prišiel anjel smrti vziať jeho čistú dušu domov — on musel ísť.

Vedel som, aký zármutok má nad tým, že neprinesie dedovi svetlo. No, čo prekážalo mne, aby som to za neho urobil? Zložil som do jeho chladnúcej ruky sľub — s vierou v Boha, ktorý toľké modlitby dcéry i vnuka nemohli nechať bez vyslyšania — že jeho deda privediem k Pánovi, aby sa raz mohli vo večnosti stretnúť. Jeho pochovali, oplakali, a ja som prišiel do Hradovej ako jeho náhradník.

Vedel som, že starého, krivdou zatvrdnutého muža tak hneď nezískam, že keby som prišiel za ním hneď ako vnukov poslanec, on mi buďto nebude veriť, alebo sa i voči už zosnulému vnukovi zatvrdí. Ved' starý Dávid bol žid a jeho vnuk zomrel ako kresťan; nuž tak som vedel, že to potrvá dlhšie. Tak aby som mu bol čo najbližšie, ponúkol som sa Ondrášikovcom za sluha a prosil som Boha, aby mi dal získať najprv srdce mužovo. On mi to dal. Jednoduchý sluha nemohol byť starcovi podozrivý, ani nebol. Ale ja som si najmä pred ním musel dať

veľký pozor, aby som sa ani slovom neprezradil, že nežil som vždy v takýchto pomeroch.

Bál som sa príchodu mladého Rášu, no Pán to dal, že ma nepoznal. Pri našom prvom stretnutí som mal bradu, a i šat ľudí značne zmení.

V ten večer Petrášovie svadby chcel som ti už povedať celú pravdu — Pán nedal; tak som si sľúbil, že zostanem v Hradovej dotiaľ, kým z úst deda môjho priateľa nepočujem, že našiel a prijal Krista Ježiša ako svojho Mesiáša.

Tak povedal som všetko, a slávim môjho Pána, že mi umožnil dodržať sľub, i za to, že som nebol medzi vami darmo. Spokojne môžem teraz odísť, moje poslanstvo je tu ukončené.“

Mladík vstal, a stavec, ohromený počutými správami, ako vo snách vnišiel za ním do chalúčky. Metod zavrel dvere i zamkol, rozožal svetlo. Dal sa z náprsnjej kapsy vyberať pre starca vzácne skvosty. Boli to podobizne jeho horko oplakávanej dcéry, jej muža Sokolova a pekný obrázok vnuka. Keď si sa poďíval na túto tvár, iste ti napadli slová: „*Lúbila sa Pánovi jeho duša, a preto sa poponáhľal vytrhnúť ho z prostredia nešťachetnosti.*“

„No tak, milý sused, tu máte vaše poklady; a tu máte ešte niečo, Rúbenov testament. Prečítajte si všetko, a zajtra, až nám dá Pán dožiť, prídem vám ešte všetky otázky zodpovedať, ktoré vám iste cez noc prídu na myseľ.“

Odišiel mladík i zostal stavec sám so svojimi pokladmi a so svojím Bohom, ktorého veľkú lásku poznal dokonale iba dnes.

*

Na druhý deň skoro ráno odišli Ondrej s Metodom do hory pre drevo — zotínali veľký dub; — vrátili sa až večer.

Uťahaní, akí boli, zjedli večeru s veľkou chuťou a šli spať. Nikto nezbadal, že domáci akosi divne pozerajú na Metoda.

Ráno, prv než sadli k raňajkám, stretli sa gazda so sluhom v sade.

„Metod, poď sem, prosím ťa!“ volá Ondrášik.

„Čo chcete, gazda?“

„Včera bol starý Dávid u nás, a také nám divné veci rozprával, že ja tomu ani veriť nemôžem.“

Mladík sa usmial a priamo s láskou pozrel na muža.

„Je to pravda, prišiel si ty naozaj kvôli tomu starému židovi do Hradovej?“

„Prišiel.“

„Naozaj?“ ohlási sa spoza chrbta Rášo.

Mladík sa obzrel. „A ty si ma ani nepoznal?“ hovorí veselo.

„Ja?“

„Áno, ty. Pamätáš sa na toho mládenca, ktorému si v Braddocku rozprával o svojej dedine a o

starom Dávidovi?“

„Pamätám, ach,“ udrel sa mladý sedliak do čela, „nadarmo som t'a ja nepoznával! No, vtedy si mal bradu, fúzy i panské šaty a dnes!“

„Dnes sa vám hádam i takto ľúbim,“ zasmial sa Metod.

„No, keď je to pravda, čo Dávid hovorí, tak si ty nikdy predtým nebol sluhom, ani si sa pre sedliacku službu nezrodil,“ namietol Ondrášik.

„Je pravda, mám po rodičoch trochu väčší majetok ako je tento váš.“

„Ach, ako si to len mohol tak medzi nami žiť,“ užasli oba, „a tak sa ponížiť, kvôli tomu židovi?“

„Znám kráľovského Syna — i vy Ho znáte — ktorý opustil trón a korunu a slúžil 33 rokov kvôli mne nehodnému. Či nemohol som ja biedny slúžiť dva roky kvôli človeku, ktorého On miloval? Okrem toho, mne bolo u vás dobre, mali ste ma radi a dúfam, že som ani medzi vami darmo nebol. Ktovie, čo ma ešte v živote čaká. Sedliackym sluhom už sotva budem; no to viem, že tie najšťastnejšie roky môjho života boli tieto dva, keď som sa smel spodobat', čo ako málo, nášmu Pánovi, a keď som smel byť Ondrášikovým sluhom.“

Jasná mladíková tvár zväžnela. Ďalej v rozhovore neprišli, lebo ich odvolali dovnútra.

Že sa ale len o tej veci hovorilo pri raňajkách i po nich a obzvlášť odpoludnia, keď sa všetci zišli v novej Samkovej izbe, to je isté.

8

A zase bolo nedeľné odpoľudnie. Jesenné hmly stlali sa po horách i po dolinách, lístie opadalo. V dubovom háji — na tom mieste, kde raz Metod rozprával, ako išli lastovičky domov, a kde okolo neho sediac napnuto počúval ho kŕdeľ detí a Samko Petráš — sedel ten istý Samko, no sám. Nebolo tu Metoda, ach, nebolo ho v Hradovej; darmo by si sa obzeral po tej sviežej, milej postave. Nevolali už po uliciach deti: „Ujček Metod, ujček Metod!“ hoci ukazovali si rôzne malé veci a pamiatky, ktorými ich obdaroval pred odchodom.

Doslúžil Metod u Ondrášikov, dostaval dom, o ktorom vyšlo teraz najavo, že ho nikdy pre seba nestaval, ale len preto, aby Hradovčanom ukázal, ako si majú zem vážiť. A tak, ako znenazdania prišiel, tak i odišiel; a nik ho nemohol zdržať — nebol on ich.

Podopieral Samko hlavu do dlane, a pretože ho tu nik nevidel, plakal — ó, po koľký raz už — za dobrým kamarátom. Vedel, že jemu podobného nikdy nebude mať.

Keď si premyslel, čo všetko sa za tie dva roky zmenilo — akí boli oni u Petrášov teraz šťastní a sporiadaní, rodičia, sestry, švagor, on s Dorkou v peknom Metodovom dome — keď pomyslel na šťastnú rodinu Podhájskych a obzvlášť na Ondrášikovcov, ako tí žili Bohu, nevedel sa Mu dosť naďakovať, že poslal Metoda hľadať starého Dávida a že pritom dal mu nájsť aj ich. Ó, Boh bol dobrý!

Rozhliadol sa mládenec vôkol; napadlo mu, ako tu s Metodom sedeli. Ani čo by ho videl a počul rozprávať o tých lastovičkách. Nuž aj on tak zaletel do teplejšieho kraja, ale nepríde do hniezdočka, ktoré postavil. Zvedeli susedia, že staval on ten dom — „na močiari“ ako ho nazvali — pre starého Dávida z peňazí, ktoré mu dal pre neho jeho vnuk, a že Dávid by tam bol mohol žiť ako bohatý človek, lebo mnoho zdedil po vnukovi.

Mal to Metod tak dobre premyslené, že by oni dvaja, Dorka a on, starca opatrili — veď ich mal rád — aby nebol sám. Ale starec nechcel. Jeho zmocnila sa túžba, ísť uvidieť hroby dcéry, zaťa a vnuka, a dať sa tam pochovať vedľa nich, aby, keď nie za živa, teda po smrti bol spojený s nimi. Toľko vedeli v dedine. Samko ale vedel, že starý Dávid by bol umrel, iste umrel, keby bol musel Metoda stratiť. On sa mu nedivil, on ho rozumel; neraz by sa sám — hoci mal dobrých rodičov a milú ženu — neraz by sa za ním rozbehol.

No tak si ten dom Ondrášik s Petrášom kúpili pre deti; dal im ho starec odpoly zadarmo, a svoju chalupu daroval starej Podhájskej, aby mladým vystúpila, keď ich bolo mnoho — takže, keď odišiel, ešte i žehnanie letelo za starcom.

Roky žil v tej dedinke, zvykli si na neho ľudia; k posledku bol z neho dobrý človek — budú si naňho spomínať.

No, či zabudnú na toho, ktorý len tak málo, len dva roky medzi nimi strávil, zabudnú na Metoda?

Zabudnú; veď ľudia pre dobrodenie majú krátku pamäť. Ale dlho to ešte potrvá, čo spomínať bude sused susedovi, ako to bolo, keď v Hradovej slúžil Ondrášikov sluha.

On zmizol; svetlo a láska, ktoré za tie roky rozosial, vzišlo a vzrastá.